

1091

NUORTEN IDENTITEETTI JA UUSI AJANKUVA

Tom Tarvainen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kesä 1998
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 UUSI AJANKUVA JA ELÄMISEN HAASTEET	3
2.1 Giddens ja jälkitraditionaalinen yhteiskunta	4
2.2 Beck ja riskiyhteiskunta	7
2.3 Ziehe ja kulttuurinen murros	8
2.4 Gergen ja "päällekkäisyyksien" yhteiskunta	10
3 IDENTITEETTI	14
3.1 Uusi identiteettikäsite	15
3.2 Identiteetti yhteiskunnallisessa todellisuudessa	16
4 ELÄMÄNALUEET	20
4.1 Koulu	21
4.2 Työ	22
4.3 Vapaa-aika	23
4.4 Mediat	24
4.5 Kulutus	25
4.6 Perhe	27
4.7 Kaverit	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
5.1 Tutkimustehtävä	29
5.2 Tutkimuksen kohdejoukko	29
5.3 Tutkimusmenetelmä	30
5.4 Haastattelun kulku ja vastausten käsittely	32

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	35
6.1 Oma elämäntilanne	35
6.2 Koulu	35
6.3 Työ	38
6.4 Vapaa-aika	40
6.5 Mediat	42
6.6 Perhe ja kaverit	44
6.7 Identiteetti ja yhteiskunta	47
7 TULOSTEN TULKINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	53
8 DISKUSSIO	60
9 LÄHTEET	63
LIITE	

1 JOHDANTO

"In the social jungle of human existence there is no feeling of being alive without a sense of identity." (Erik H. Erikson)

Identiteettityö on ensimmäisestä elinvuodesta aina siihen viimeiseen kestävä prosessi. Kuitenkin nuoruus on ikäkausista se, jolloin itsensä etsiminen on paljaimmillaan nähtävissä. Aikuistumisen kynnyksellä sisäinen ääni röhäisee ja alkaa puhutella. Oman itsen ja oman toiminnan tarkoituksen puntarointi on tällöin toden teolla alkanut. Nuori näyttäytyy etsijänä ja kokeilijana. Rajojaan laajentavana Ikaroksena ja sielunsa raapijana. Kun oma biologia ja ulkoinen ympäristö asettavat jokaisen ihmisen sopeutumishaasteiden aallokkoon, on minän monitasoiselta tarkkailemiselta mahdotonta välttyä. Nuori reagoi; tänään sopeutumisella, huomenna ehkä kapinahengellä. Hän tuntee vahvuutensa, tuntee heikkoutensa. Siipirikkona vietetyt päivät vaihtuvat uljaaseen lentoon. Näistä tuntemuksista ihminen rakentaa omaa käsitystä itsestään; syntyy jo kestävämpi, vaihteluille vähemmän alttiimpi identiteetti. Yhtä kaikki, se kehittymisen punainen lanka pitää jokaisella sisällään sitoutumisia ja kokeiluja, samana pysymisen ja vaihtelunhalun kiikkulaudan.

Ympäröivän yhteiskunnan merkitys identiteettiään rakentavalle on painava ja moninainen. Tänään yhteiskunnan nähdään porisevan voimakkaassa käymistilassa. Puhutaan postmodernista, myöhäismodernista, riskiyhteiskunnasta, ja näillä termeillä viitataan johonkin perustavaan murrokseen. Elämisemme jäsentäjät vaihtavat muotoaan ja kestävät viitekehukset katoavat. Tässä kaikessa vaikutteiden viidakossa nuori päiväänsä elää. Kun tutkimus porautuu identiteetin ja yhteiskunnallisen modernisaatioprosessin väliseen suhteeseen, on selvää, että molemmat – identiteetti sekä tämä yhteiskuntavaihe – on otettava tarkkailun valon alle. Entä missä identiteetti ja yhteis-

kunta lopulta kohtaavat? Ne kohtaavat arjen tärkeimmillä elämänalueilla. Nuorten toimintaympäristöissä. On etsiydyttävä sinne, niiden rakenteisiin ja ytimiin. Vasta siitä voi ryhtyä muovaamaan jotain, jotain joka kertoo nuorista meidän aikanamme. Kaikista Etsijöistä. Eläjistä tässä ”uudessa yhteiskunnassa”.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella nimenomaan nuorten identiteetin ja yhteiskunnallisen modernisaatioprosessin välistä suhdetta. Tutkimustehtäväksi täsmentyy kysymys, mitä haasteita yhteiskunnallinen murros identiteettiään rakentavalle nuorelle avaa. Nuoren elämä on elämää moniviivahteisissa tilanteissa, ympäristöissä ja elämismaailmoissa. Tutkimuksen ajatuksellisena perustana on, että yhteiskunnallinen murros ulottuu myös kaikkiin näihin. Silloin jännitteen kohteeksi asettuvat myös nuorten identiteetit.

2 UUSI AJANKUVA JA ELÄMISEN HAASTEET

Nuoren elämä ei ole mikään ajasta tai paikasta irrotettu vakioden kimppu. Ihmisen identiteetti ei myöskään rakennu kontekstista irtireväistyssä umpiossa. Siksi on pohdittava, vaivauduttava näkemään, millaisia eväitä keskelämme sykkivä yhteiskunta tarjoaa identiteettiään rakentavalle. Tänään ympäröivän todellisuuden syvällekyäviä muutoksia ei voi edes silmät ummessa olla havaitsematta. Nyt vakaus on muuttunut vaihtuvuudeksi, varmuudet epävarmuuksiksi. Aikamme käymistila ja sen liikahtelu ravistaa vankimpiakin instituutioita, murtaa elämistemme jäsentäjiä. Eikä se jätä yksilöä ulkopuolelleen. Päinvastoin, se ulottaa vaikutuksensa aina ihmismielen syvään tajuntaan saakka. Lyhyesti sanottuna: yksilö on astunut uuteen ympäristöön.

Postmoderni tai myöhäismoderni, jälkiteollinen tai jälkitraditionaalinen, yhteiskuntaa kuvataan useilla eri termeillä. Näkökulmat hajottavat ilmiötä ja kuljettavat sitä omien painotusten ja tarkoitusten suuntaan. Tässä monisyisyydessä on kuitenkin myös teoreettista voimaa: näkökulmat voivat täydentää toisiaan, elää kriittisen keskustelun kehityspaineessa ja jalostua – kukin omalla sarallaan. Uusi ajankuva tässä tutkimuksessa ei kiinnity orjallisesti yhteenkään määritelmään, vaan edustaa kaikkea edellä todettua. Se on yhteiskuntatasolle kiinnittynyttä ja aina yksilöä koskettavaa vaikeaselkoisuutta, joka tekee hankalaksi ympäristömme – ja samalla itsemme – selkeän hahmottamisen. Meidän aikaamme nivoutuu olennaisena osana pluraalisuus, fragmentaarisuus, jolloin selkeää suuntaa tapahtumisen ja olemisen kulusta tai sisällöstä on mahdotonta tuoda esiin. Siksi todellisuus onkin käsitettävä ei yhdeksi, vaan moneksi. Elämme variaatioiden ja vaihtoehtojen aikaa, elämme montaa todellisuutta.

2.1 Giddens ja jälkitraditionaalinen yhteiskunta

Giddensin (1995) mukaan elämme siirtymäkautta. Monella eri elämän suunnalla tapahtuva ja alati kiihtyvä globalisoituminen tuo eteemme jatkuvasti uusia ja uudenlaisia haasteita. Aikamme modernius on muuttunut maailmanlaajuisella tavalla kokeelliseksi. Tämä kokeellisuus on toisaalta oman toimintamme aikaansaannosta, mutta sen paradoksi ja järkyttävyyttä piilee siinä, ettemme pysty enää tuottamaamme yhteiskuntaa valvomaan. Elämä jälkitraditionaalisisessa yhteiskunnassa voidaankin nähdä ”vaarallisena seikkailuna”, jossa kaikki ovat mukana - tahdottiinpa sitä tai ei.

Globalisoituminen näkyy voimakkaasti siinä, että kaukaisetkin tapahtumat ja toimijat vaikuttavat nykyään ihmisten paikallisiin askareisiin ja antavat niille joskus jopa määräävän luonteen. Yhtälö pätee myös toisin päin: omalla paikallisella toiminnallani ja päätöksilläni voi olla hyvinkin laaja-alaisia vaikutuksia. Arkiset tapahtumat ja globaalitason järjestys ovat siis tiukassa yhteydessä toisiinsa. Voimakas ”maailmamme mittasuhteiden pieneneminen” on johtanut siihen, että yksilöllisyys paikantuu uudelleen. Minän eri puolista tulee sulautunutta kokonaisuutta ajallisesti ja paikallisesti äärettömän laajojen prosessien kanssa. Tällä on perustavaa merkitystä oman minän ja identiteetin kannalta: kun globaalinen ja paikallinen kietoutuvat yhteen ja yhdeksi todellisuudeksi, näkyy se yksilötasolla vahvoina muunnelmina jokapäiväisessä elämässä. (Giddens 1995, 83—88.)

Giddensin (1991, 60) ajattelussa toistuu jatkuvasti *modernin äänimmäinen dynaamisuus*. Traditionaaliset toimintatavat ovat tyhjentyneet ja tilalle luodaan uutta. Siitä siis termi jälkitraditionaalinen. Tässä pyörteessä toimivat modernit instituutiot. Globalisoitumisen, toiminnan ehtojen muuttumisen ja vakiintuneiden kehityssuuntien katkeamisen seurauksena modernit instituutiot leviävät yhä laajemmalle. Ne ulottavat vaikutuksensa aina arkielämän käytäntöihin. Näin tehdessään modernit instituutiot laajentavat sosiaalista elämää: ne kertovat meille lisää ruokakulttuuristamme, parantavat meidät ja tuottavat uusia lääkkeitä, ne suunnittelevat rakennukset, jotka asutamme.

Lista on loputon. Yhteinen nimittäjä tässä dynaamisuudessa on epäyhtenäisyyden kunnioittaminen. Samasta asiasta tai ilmiöstä tuotetaan ja julistetaan nyky-yhteiskunnassa monia totuuksia ja näkökantoja. Jokainen modernia elävä elää abstraktien systeemien moninaisessa virrassa, jossa symboliset merkit (raha, media) ja eksperttisyteemit (kaikki asiantuntijuuteen perustuvat tietämyksen muodot) leventävät todellisuutemme hahmottamisen rajoja yhä suuremmaksi.

Kokemuksen välittymisen (mediation of experience) laajentuminen asettaa ihmisen uuteen tilanteeseen. Kaukaisten tapahtumien tunkeutumista arkipäivän tietoisuuteen tapahtuu monella suunnalla ja monitasoisesti, ja se ulottaa vaikutuksensa ihmisten tajuntoihin. Teknologian ja median eri kanavien välityksellä maailma näyttää kirjavuutensa ja eteemme tuodaan myös niitä harvinaisia tapahtumia ja ilmiöitä, joita ei omassa ”suppeassa” arjessa muuten esiintyisi. Tässä mielessä Giddens ei näe sitä postmodernin ajattelun kuu-luttamaa fragmentaarisuutta, vaan myöhäismoderni näyttäisi pikemminkin tuottavan tilanteen, missä ihmiskunnasta tulee ”me”. Toisin sanoen kohdataan ongelmia ja mahdollisuuksia ja ne kohdataan yhdessä, paikasta riippumatta. (Giddens 1991, 23—27.)

Giddensille raju globalisoituminen, instituutioiden syvävaikutteisuus, teknologian voitonmarssi ja traditioiden hiipuminen kuvastavat loppua, joka näyt-täytyy jälkitraditionaalisen yhteiskuntana (Giddens 1995, 83—96, 115—117). Mikä tässä sitten on niin uutta, että aikakautta pitää luonnehtia aivan uudella nimellä? Ainoastaan traditioiden hiipuminenkö? Giddens korostaa myös tiedon valtavaa lisääntymistä. Oletus tiedon autuuttavasta merkityk-sestä on kuitenkin osoittautunut virheelliseksi: inhimillinen tieto ja sen yhteys itseymmärrykseen on osoittautunut mutkikkaaksi. Se on aiheuttanut monet kohtaamistamme epävarmuustekijöistä. Modernisuus on riskikulttuuria ja sillä on suora sidos yksilön ontologiseen turvallisuuteen (tai turvattomuuteen). Jälkitraditionaalista yhteiskuntaa kuvaa myös tietty kaksoisasetelma. Giddens valottaa: ”laajentuneen refleksiivisyyden yhteiskuntamaailmaa luonnehtii yhtä lailla traditioiden uudelleen löytäminen kuin sen purkautumi-

nenkin; tyypillistä on nimenomaan monien jo vakiintuneiden kehityssuuntien katkeaminen.” Nykyistä tilannetta kuvaa myös tietämättömyys tulevaisuuden suunnasta. Yhtäältä on helppo osoittaa maailmastamme monia uusia mahdollisuuksia, toisaalta myös katastrofin lähes kaikkialla oleva uhka on alati läsnä. (Emt., 249—250.) Moderni näyttää siis vähentävän riskejä toisaalla ja tuottaa samanaikaisesti uusia riskejä toisaalla. Tiede ja teknologia ovat tämän vaarallisen tai huojentavan pelin – kumpana se sitten nähdään - pääarkkitehdit. Esimerkkejä näiden vaikutuksesta on helppo antaa: ympäristön hallinta on jo nyt rationaalisen järjestyksen tavoittamattomissa. Tässä tilanteessa kohtaamme valinnan. On niin, että meidän on valittava potentiaalisia toiminnan suuntia eri vaihtoehtoista. Ei ole yhtä tulevaisuutta, vaan monien tulevaisuuksien mahdollisuus. Tämä modernin äärimmäinen refleksiivisyys näyttäytyy samanlaisena ihmistenkin elämässä.

Globalisaatio merkitsee yksilön elämää ajatellen mahdollisuuksien moninkertaistumista; nykyihminen on tänään valintojen ja haasteiden saartama. Yksilöllä ei ole muuta mahdollisuutta kuin valita ja tehdä päätöksiä omaa toimintaansa ja itseään koskevista kysymyksistä. Tietysti aina ennenkin valintojen pakko on ollut läsnä, mutta ei niin päällekyvänä mitä tänään. Tänään oma, erityinen elämä on muotoiltava olosuhteissa, joissa oma kehitys ja kasvu ovat refleksiivisesti organisoitu. *Modernin refleksiivisyys* laajenee siis minän pinnalle ja identiteetistä tulee refleksiivinen projekti. Giddensin mukaan tämä pitää sisällään vaativan, ongelmallisenkin asetelman: mitä tehdä, miten toimia ja kuka olla, muodostavat ne tärkeät eksistentiaaliset kysymykset, joihin jokaisen on nyt vastattava. (Giddens 1995, 106—109.)

2.2 Beck ja riskiyhteiskunta

Giddensin tematisoimasta jälkitraditionaalisesta yhteiskunnasta ja ajan muuttuvuudesta ei ole pitkä matka Beckin ajatteluun. Beckin (1995a, 11-22) mukaan ”länsi kohtaa nyt kysymyksiä, jotka merkitsevät haastetta sen yhteiskunnallisen ja poliittisen järjestelmän lähtökohdille”. Tässä piilee kokonaisen aikakauden itsetuhon mahdollisuus. Yhteiskuntamme suurimpana muutosvoimana näyttäytyy modernisaation voittokulku. Se itsessään (eivät vallankumoukset tai kriisit) murtaa oman sisäänrakennetun koneistonsa avulla omia luokkakerrostuma-, ammatti-, sukupuoli-, ydinperhe- ja yritysmuodostumiaan. Tätä tilaa, jossa edistys saattaa vaihtua itsetuhoksi, Beck kuvaa käsitteellä *refleksiivinen modernisaatio*. Tämä syvälleikävä muutos tapahtuu siis itse modernisaatiossa ja sen etenemisessä. Vaikeaselkoiseksi sen tekee huomaamattomuus, ”varkain tapahtuva” kehitys. Yhteiskunnallinen tila on kasaantuvien uhkakuvien ristipaineessa. Sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja yksilölliset riskit irtoavat yhä useammin yhteiskunnallisten turvajärjestelmien otteesta. Elämme *riskiyhteiskunnassa*, sanoo Beck. Ympäristömme selkeys ja ennustettavuus vähenee koko ajan ja sitä mukaa katoaa myös usko yhteiskunnan tekniseen kontrolloitavuuteen. Yhteiskunnasta tulee keskustelun teema, ongelma sinänsä. Samaan aikaan ilmaantuu uusia riskejä (todennäköisyyksiä, jotka voivat toteutua tai olla toteutumatta). Päätökset uusintavat riskit ja kehä jatkuu. Tällainen yhteiskunnallisen kehityskulun refleksiivisyys ja päätösten voimattomuus laajentaa alansa elämän yksittäisille osa-alueille ja tavoittaa lopulta yksilön. Tästä ympäristön puke- masta pakkopaidasta ei ole riskiyhteiskunnassa mahdollista irrottautua, kaikista tulee asianosaisia.

Yksilöllistyminen merkitsee teollisen yhteiskunnan elämäntapojen hiipumista. Ne korvataan uusilla, itselle tärkeillä sisällöillä, jotka jokaisen on itse haettava. Beck puhuu ”varmuuksien hajoamisesta”. Tämän seurauksena ihmiset vapautuvat industrialistisen yhteiskunnan ennen niin pysyvistä muodoista (luokat, perhe, sukupuolistatus). Siis toisin sanoen: asemaan ja asemiin pohjautuvat elämäntyylit menettävät otteensa ja näin yksilölle avautuu väis-

tämättä omakohtainen refleksiivinen projekti. Se johtaa etsimään yhteiskunnallista ja henkilökohtaista identiteettiä, sellaista, joka kiinnittyy kulttuurin detraditionalisaatioon. Tänäpä on itse löydettävä ja keksittävä uusia pysyviä elämisen jäsentäjiä. Tällä taas ei välttämättä ole mitään tekemistä yksilön oman persoonallisen vastaavuuden kanssa. Ihmiset saattavat ajautua omien motiivinsa kannalta poikkeaviin ratkaisuihin. Siitä taas ei ole pitkä matka uusiin oman toiminnan ehtojen muuttamiseen. Oma minuus on jatkuvasti uudelleenmuokkauksen kohteena. (Beck 1995a, 11—31.)

2.3 Ziehe ja kulttuurinen murros

Kulttuurisessa modernisoitumisessa on Ziehen mukaan nähtävissä kaksi toisiinsa kietoutunutta tendenssiä: *elämänalueiden teknokratisoituminen ja perinteiden murenemisen tendenssit*. Teknokratisoituminen valtaa tilaa työelämässä, perheessä, kasvatuksellisissa instituutioissa, mediassa ja laajentaa alaansa aina uusille elämänalueille. Perinteiden murtuminen (eroosiokriisi) puolestaan näkyy kristillisyyden merkityksen murenemisessä, sukupuolimo-raalin ja seksuaalisuuden muutoksissa, sukupolvivierokkaiden problematisoitumisessa, ihmisten suhteissa auktoriteetteihin ja työetiikan hölytymisessä – sillä on siis vaikutusta siihen tapaan, jolla ihminen ymmärtää ja tulkitsee itseään. Näin tämä kulttuurinen muutosprosessi on suoraan kosketuksissa identiteetin, oman itsen hahmottamisen kanssa. (Ziehe 1991, 16—35.)

Kiihtyvä kulttuurinen vapautuminen koskettaa yksilöä Ziehen mukaan kahdella perustavalla tavalla. Ensinnäkin ihmiset vapautuvat objektiivisista ennakkorakenteista. Tämä tarjoaa kasvualustan subjektiivisuuden kasvulle. Lukuisten, nyt kilpailevien minädiskurssien joukosta yksilön on valittava omalta tuntuvimmat ja jäsennettävä elämää niiden mukaisesti. Toiseksi kulttuurinen vapautuminen tuo esiin uudet todellisuudesta kärsimisen muodot. Ilmapiirin henkinen kylmeneminen, kaikkialle työntävä tarkoitushakuisuus ja teknokratisoitumisen käänköpuolet vähentävät ihmisten mahdollisuuksia löytää itseään. Ympärillä oleva ja syväänjuurtunut abstraktius saa myös

muut elämisen jäsentäjät hämärtymään yksilön tietoisuudesta. Todellisuus on ahdistavan päälletunkeva, kuten Ziehe kuvaa. Ympäristöstä ja myös omasta itsestä on vaikeaa hahmottaa harmonisia, jäsentyneitä kokonaisuuksia. Useat, samanaikaiset elämänmuodot ja sen vivahteet ovat samanaikaisesti esillä, kaikki osa-alueet symbolisesti läsnä. Näin jokaiselle avautuu vastakohtien periaatteellinen mahdollisuus. Yksilö voi ripustaa minänsä toisistaan hyvinkin poikkeaviin kehyksiin. Kulttuurinen vapautuminen tuo monelle valintojen pakkopaidan. Se ei voi olla vapauttavaa siitä syystä, että ihmisellä on kuitenkin tietoisuus toimimisensa rajallisuudesta. Yksilö voi toisin sanoen valita jonkun elämäntavan tai käytänteen - samalla hän jättää toisen valitsematta. Tällainen kulttuurinen vapautuminen tekee oman vastuun taakasta raskaamman. Kun kaikki on edessä, valintojen mahdollisuuden sisällä, tuntuu kaikki riippuvan lopulta omasta itsestä ja omasta harkinnasta. (Ziehe 1991, 16—35, 37—38.) Hoikkala (1993, 67) lähestyy samaa aihetta: pysyvässä sosiaalisessa muutoksessa on nuoren perusteltava ratkaisujaan jatkuvasti. Samalla ne ovat perusteluja omasta itsestä.

Edellä on jo todettu, että kulttuuriset muutosprosessit ulottuvat aina yksilön tajuntaan saakka ja tällöin muuttumisen paine tavoittaa myös identiteetit. Lapsuus ja nuoruus ovat nykyaikana tiukassa kytkennässä modernisoitumiskehitykseen: nämäkään, kasvavat ikäluokat, eivät joudu tämän ilmiön kanssa samalle kurssille vain ulkoisesti, vaan aina minäkäsitystään myöten. Tämä kietoutuminen tapahtuu erityisesti nuorten kohdalla arjen kommunikatiivisten tilanteiden ja median kulutuksen ohjaamina. Nyt nuorisolle aukeaa eteen suuret yhteiskunnalliset ongelmat (tahtoipa se sitä tai ei). Tämä tarkoittaa pääsyä samaan maailmaan aikuisten elämissä maailman kanssa. Ziehen mukaan seuraukset voivat olla kaksitasoiset: Toisaalta salaisuuksien poistuminen ja ”aikuisten maailman” näkeminen voi olla työntävänä voimana varhaiselle kypsykselle. Toisaalta taas tällainen ”avoin ovi” on poistamassa ihmiselle tärkeitä turvaverkkoja. (Ziehe 1991, 36—38.)

Nykyajan haasteellisuutta nuortenkin osalta korostaa ongelmien jatkuvassa tykkitulessa kasvaminen. Ympäristön taholta tulevat haasteet, työttömyys,

koulutuskriisi ja kasvavat teknologiset vaatimukset asettavat yksilön monien pulmatilanteiden eteen. Näin yksittäinen ihminen on kiinni arjessaan ja samaan aikaan joutuu huomioimaan suurten kysymysten yleislinjoja. Näiden keskitasolla kristallisoituvat kulttuuriset tendenssit. Ne ensinnäkin edustavat kulttuurisia virtauksia ja taas toisaalta palvelevat ihmisiä ja ihmisryhmiä semanttisina tarkoituksina itsetulkinnoille ja identiteettikokeiluille. (Ziehe 1992, 44—45.)

Joku ”uusi” ja uuden tuntu siis porisee yhteiskunnallisissa rakenteissa ja se tavoittaa aina yksilön elämän. Giddensin, Beckin ja erityisesti Ziehen ajatukset edustavat muodoltaan sellaista ajattelua, jossa ensin tutustutaan ympäristöön, ympäröivään yhteiskuntaan ja tämän jälkeen tehdään matkaa ihmiseen ja hänen tuntoihinsa tuosta ympäristöstä. Näin teoreetikkojen näkemyksistä piirtyy aikamme yhteiskunnallinen tausta, joka jokaisen elämänsä kuunkin sisältyy. Tällainen on siis se yhteiskunnallinen kehys, jossa elää yksilö; sitä tavallista arkeaan, omaa elämäänsä. Tämä ei vielä identiteettitarkasteluun riitä; onhan köyhää tulkita ympäristön ja identiteetin suhdetta paljolti vain ympäristöstä käsin. On mentävä syvemmälle, käännettävä ajatustapaa suuntaan, jossa lähdetäänkin yhteiskuntatarkasteluun ihmisenä olemisesta käsin. On siis siirryttävä ulkoisesta tilasta lähemmäksi sisäistä. Näin päästään enemmän kiinni todelliseen elämään, juuri siihen, missä konkretisoituvat nuo ajalle tyypilliset ilmiöt. Siis millainen on se ihmisen (ei instituutioiden ja rakenteiden) yhteiskunta.

2.4 Gergen ja ”päällekkäisyyksien” yhteiskunta

Gergen (1991) kuvaa sitä problematiikkaa, jonka me kaikki kohtaamme yrittäessämme saada ”kuvaa” maailmastamme. Postmoderni aika on tuottanut tilanteen, jossa on samanaikaisesti merkitysten tulva, mutta toisella tapaa katsottuna merkityksiä ei lainkaan ole. On siis niin paljon merkityksiä, ettei niillä ole enää merkitystä. Tämä on paradoksi, joka on sisään rakentunut ar-

kielämämme rakenteisiin ja sitä kautta se on edelleen raivannut tietään ihmisen syvimpiin kerroksiin. Gergen puhuikin *kyllästetystä minästä* (saturated self). Ihminen on lukuisten tilanteiden, merkitysten, tunteiden, vaihtoehtojen, tuntemusten, mahdollisuuksien ja valintojen, teknologioiden ja osaamisen saartama. Ja ympäristö tuottaa niitä aina vain lisää. Tätä kuvaamaan Gergen nostaa esiin tämän vuosikymmenen kaksi ominaispiirrettä; *tunnistamisen kadon ja "multiphrenian"*.

Tunnistamisen kato tai samastamisen mahdollisuuden kato (the loss of the identifiable) kuvaa tilannetta, jossa lukuisat elämämme osa-alueet ja elementit ovat yhdistettävissä ja uudelleenmuokattavissa jopa niin, että voidaan kysyä, ovatko kulttuuriset elämänmuodotkin menettäneet identiteettinsä. Gergen vertaakin elämää moderniin kuvataiteeseen tai musiikkiin, jossa haasteeksi nousee olennaisuuksien yhteen limittäminen. Klassinen jazz sekoittuu diskoon ja vaikkapa afrikkalaisuuden vaikutteisiin syntetisaattorien toimiessa taustalla. Rajat hämärtyvät. Aivan kuten yksittäinen musiikkikapale omaa nyt monet päällekkäiset vivahteensa, samalla tavalla niputtuvat sisällöt kaikkialla ihmisten arjessa. (taiteilija ottaa parhaita elementtejä monista tyyliuunnista, tutkija ratkaisee ongelmaansa monien tieteenalojen yhteisvoimalla, ja jääkiekkoilijanuoren kesäharjoitteluun kuuluu jo kestävysharjoittelun lisäksi balettia, tanssia ja uintia). Tällaisen sekoittumisen ja eri elämänalojen rajojen hämärtyminen yhtenä seurauksena on valtava vapauden tunne, mutta tähän vapauteen liittyy myös ilmiö, josta Gergen puhuu "multiphreniana". (Gergen 1991, 112.)

Mitä tehdä lauantaina? Voisin lähteä teatteriin, mutta lupasin ystävilleni olevani kotona. Kirjastolla olisi järjestetty paneelikeskustelu, mutta juuri silloin televisiosta tulee jalkapalloa. Päivällä voisin käydä parturissa, mutta yhtä tärkeää olisi päästä punttisalille. Pitäisi kirjoittaa työhakemuksia, jotta saisin ne maanantaiksi postiin... tämä on sitä arkeemme sisältyvää paljoutta ja monisyisyyttä, välttämättömyyksien ja kilpailevien mahdollisuuksien kaaosta. Se uppoutuu samalla tunteiden ja tuntemusten uudeksi "konstellaatioksi", uudeksi itsetietoisuuden tavaksi, multiphreniaksi. (Gergen 1991, 73.) Nuo-

rellekin ihmiselle elämisen monet vivahteet ovat jokaisessa päivässä läsnä. Ne ovat lukuisia malleja ja vaihtoehtoisia toimintojen tapoja. Voin tehdä tätä tai jättää tekemättä. Se toiminto mitä ei tehdä, korvautuu varmasti uudella. Kyse on valinnoista, jotka tuottavat elämyksiä elämysten perään.

Valintojen ja itsensä rakentamisen yhteyteen paikantuu jatkuvasti kehittyvä teknologia. Tämä teknologia avaa mahdollisuuksia jokapäiväisen elämämme avartamiseen ja mahdollisuuksien moninkertaistamiseen. Yksilöt tajuavat nämä mahdollisuudet ja tämän seurauksena ne myös realisoituvat. Tällaisen kehityskulun seurauksena tulemme yhä enemmän riippuvaiseksi teknologiasta. Gergen linkittääkin yhteen teknologian ja minän. Tutun television ohella uudet teknologiset läpimurrot valtaavat alaa: tehokkaammat tietokoneet, telekommunikaatio ja multimedia tulevat ihmisten tietoisuuteen jatkuvasti kiihtyvällä voimalla ja näin meidät sidotaan yhä enemmän maailmaan "toisten" kanssa. Se on sosiaalisesti kyllästetty (saturated) maailma, kuten Gergen (1991) valottaa: me tiedämme enemmän, me näemme enemmän, me kommunikoimme enemmän. Voidaan puhua olemisen ja kokemisen monitasaisuudesta. Media siis näyttää tuottavan monia todellisuuksia –sekä hyvässä että pahassa. Yhtä kaikki, tämä yhteispeli ja –vaikutus tuottaa lisää malleja, kertoo yhä enemmän elämästä ja tuo aina uusia kriteereitä itsearviointiin.

Kulutus ilmiönä saa kasvavan merkityksensä monien mallien ja vaikutteiden yhteiskunnassa. Ensinnäkin kulutus muuttuu sisällöltään, muodoiltaan ja piirteiltään ihmeellisellä, omituisella tapaa: siniset farkut, antimaterialistisen protestin signaalit ovat muuntuneet ajan kuluessa niin kalliiksi design-tuotteiksi, että vain materialisti voi hankkia ne. Musta nahka, punkin tapa näyttää inhoaan porvarikulttuurille on nykyisin löytänyt tiensä juuri tuon porvariston muotituotteeksi. Originaalisuus väistyy, muuntuu ja jalostuu. Media on tässä kehityksessä mukana tuottaen representaatioita ja ohjaten ihmisten käyttäytymistä. (Gergen 1991, 224.) Toiseksi tavaroiden kulutuksen rinnalla tänään kulutetaan myös symboleja, palveluja, tietoja, elämyksiä ja kokemuksia. Ihmiset kiertelivät kauppakeskuksissa, viettävät aikaansa kahviloissa ja

saavat päiviinsä sisältöä kirpputoreilta. Shoppailusta tulee nykyihmisen yksi arkisista rutiineista. (Aittola 1996, 34; Jokinen 1996, 33.) Tavarotakaan ei enää osteta eikä kuluteta pelkästään niiden itsensä vuoksi, vaan ostaessani adidas-verryttelypuvun, ostan myös palasen adidas-maailmaa. Jos naapuri hankkii mercedeksen, hankkii hän ”johtotähden”. Tähän tiivistyy baumanilainen cogito ”minut nähdään, olen olemassa” (Jokinen 1996, 46). Ihminen ikään kuin realisoituu ostamissaan tavaroissa.

3 IDENTITEETTI

Identiteettityö on jatkuvasti käynnissä oleva, koko elämän kestävä tapahtuma. Mitä teen tänään, mitä jätän tekemättä, millaisena huomina ja koko tulevaisuus minulle avautuu, vaikuttavat kaikki ihmisyyteeni. Identiteetti ei kuitenkaan ole vain yksilön itsensä muokkaama: siihen sisältyy voimakkaasti yhteiskunnallinen lataus. ”Yksilöllinen draama, yhteiskunnallinen prosessi”, kuten Suurpää ja Aaltojärvi (1996, 9) toteavat.

Identiteettiin ja sen problematiikkaan liittyvä uudenlainen pohdinta on yhteydessä laajaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen murrokseen. Yhteistä tuoreimmille identiteettitulkinnolle on, että identiteettiä ei enää ymmärretä sellaisena persoonallisuuden kehitysprosessina, jossa viimeisimpänä vaiheena on pysyväluonteisen ja vakaan identiteetin muovautuminen (Helenius 1996, 8). Tässä mielessä ”uusi aalto” kulkee eri uria perinteikkään eriksonilaisen ja psykologisemman identiteettinäkömyksen kanssa. Vaikka jokainen meistä käy edelleen läpi tiettyjä kehitystehtäviä ja fyysis-psykkisiä lainalaisuuksia, on ympäristö yhä keskeisemmässä asemassa identiteettien ja niiden muodostumisten (luhistumisten) kannalta. Identiteettiä hahmotetaan tässä työssä nimenomaan suhteessa yhteiskunnalliseen murrokseen.

3.1 Uusi identiteettikäsitelmä

Gergen (1991, 3) painottaa, että traditionaaliset käsitykset identiteetin luonteesta ovat nyt katoamisvaaran alla. Kulttuurin intensiivinen kyllästäminen (saturation) tuottaa muutoksia tapaamme ymmärtää omaa itseämme, ja ihminen asettuu väistämättä jatkuvaan rakentamisen ja taas uudelleenrakentamisen tilaan. Ajatus yhdestä, kerran valmiiksi muotoutuneesta identiteetistä tulee yhä pulmallisemmaksi.

Kellnerin (1992, 141) mukaan identiteetti tulee täysin vapaavalintaiseksi peliksi, teatraaliseksi minän presentaatioksi, jossa yksilö kykenee ”esittämään” itsensä erilaisissa roolien variaatioissa siten kuin olosuhteet edellyttävät. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on helppo antaa: ihminen voi olla ja näytettyä vankasti yhdenlaisena persoonana vaikkapa luentosalissa kymmenien opiskelijoiden keskellä. Niitä ” muita minuuksia” tulee pinnalle taas toisenlaisissa olosuhteissa, silloin kun kuunnellaan Ismo Alankoa, aloitetaan seurustelusuhdetta, kun voittamisen vietti iskee kesken sulkapallopelejä tai kun uppoudutaan omaan fantasiamaailmaan. Gergen (1991, 68—69) puhuu ”itsen asuttamisesta” (populating of the self), jossa tällaiset tilanteet edustavat olemisen niitä kaikkia moninaisia ja toisistaan erilaisia potentiaaleja, joita postmoderni aika niin loputtomiin tuottaa. Ihmisen nähdään rakentuvan useista eri identiteeteistä.

Ehkä pisimmälle on mennyt Bauman, joka korvaa identiteetin käsitteen itsensä kokoamisen (self-assembly) tai itsensä rakentamisen (self-constitution) käsitteillä. Identiteettihän viittaa valmiiseen tai sellaiseen, joka voidaan joskus rakentaa valmiiksi. Kuitenkaan postmodernina aikana tämä ei ole enää mahdollista. Maailmamme on valintojen, valintojen paljouden maailma, jossa lukemattomat ”varmuuksien myyjät” pyrkivät vakuuttamaan ihmisen juuri tietyn asian, ilmiön tai tavaran tärkeydestä. Jotain on nykyihmissä itsessäänkin, sellaista, joka janoaa tai tahtoo lisää. Postmoderni ihminen näyttäytyykin Baumanille kulkurina tai turistina, joka ei tiedä matkansa määrän päätä ja olettaa seuraavassa määränpäässään olevan sen saavuttamisen

arvoisen. Näin tyydyttämättömien tarpeiden sammuttamisen matka jatkuu. (Jallinoja 1996, 45.)

3.2 Identiteetti yhteiskunnallisessa todellisuudessa

”Yhteiskunnalla on historia, joka tuottaa erilaisia identiteettejä, mutta tämä historia on samalla erityisillä identiteeteillä varustettujen ihmisten aikaansaannosta.” (Berger & Luckmann 1995, 195—197). Ajatuksessa korostuu identiteetin – subjektiivisen todellisuuden keskeisen elementin – tiivis, vuorovaikutuksellinen suhde yhteiskuntaan. Identiteetti on jotain, joka muovautuu ja voi jopa rakentua uudelleen sosiaalisen toiminnan tuloksena. Siksi identiteettiä on tarkasteltava kulttuuria, olemassa olevaa yhteiskuntaa vasten.

Elämäntietä määrittänyt nyt ulkoisen todellisuuden lukuisissa variaatioissa. Samalla kuitenkin yksilöllisyydestä on tullut yhä kantavampi voima oman elämän suunnittelussa. Beck (1995b) tuo kuvaa tästä paradoksisista: ihmisen ”omasta elämästä”, joka kuitenkin nivoutuu osaksi niin laajoja prosesseja, että tuo yksilöllisyys tulee problemaattiseksi. Beckin keskeiset ajatukset Aitola (1997, 59—60) tiivistää seuraavasti:

- 1) Ihmisten elämää – sen mahdollisuuksia ja pakkoja - on nyt katsottava eriytyneitä yhteiskunnallista taustaa vasten: elämä on pirstoutunut erilaisiin osittaisiin aspekteihin, kuten isäksi, äidiksi, veronmaksajaksi, opiskelijaksi, potilaaksi ym.
- 2) Oma elämä ei ole pelkästään omaa elämää, vaan on huomioitava instituutioiden, organisaatioiden, asioiden ja tapahtumien vaikutus elämäntietä.
- 3) Oman elämän ratkaisut ovat tänään sidoksissa yhä vahvemmin em. instituutioihin ym. ja ne asettavat rajat ihmiselle ja hänen toiminnalle.
- 4) Normaalibiografia muuttuu yhä enemmän ”tee-se-itse”, katkos tai luhistumiselämäkerroiksi.

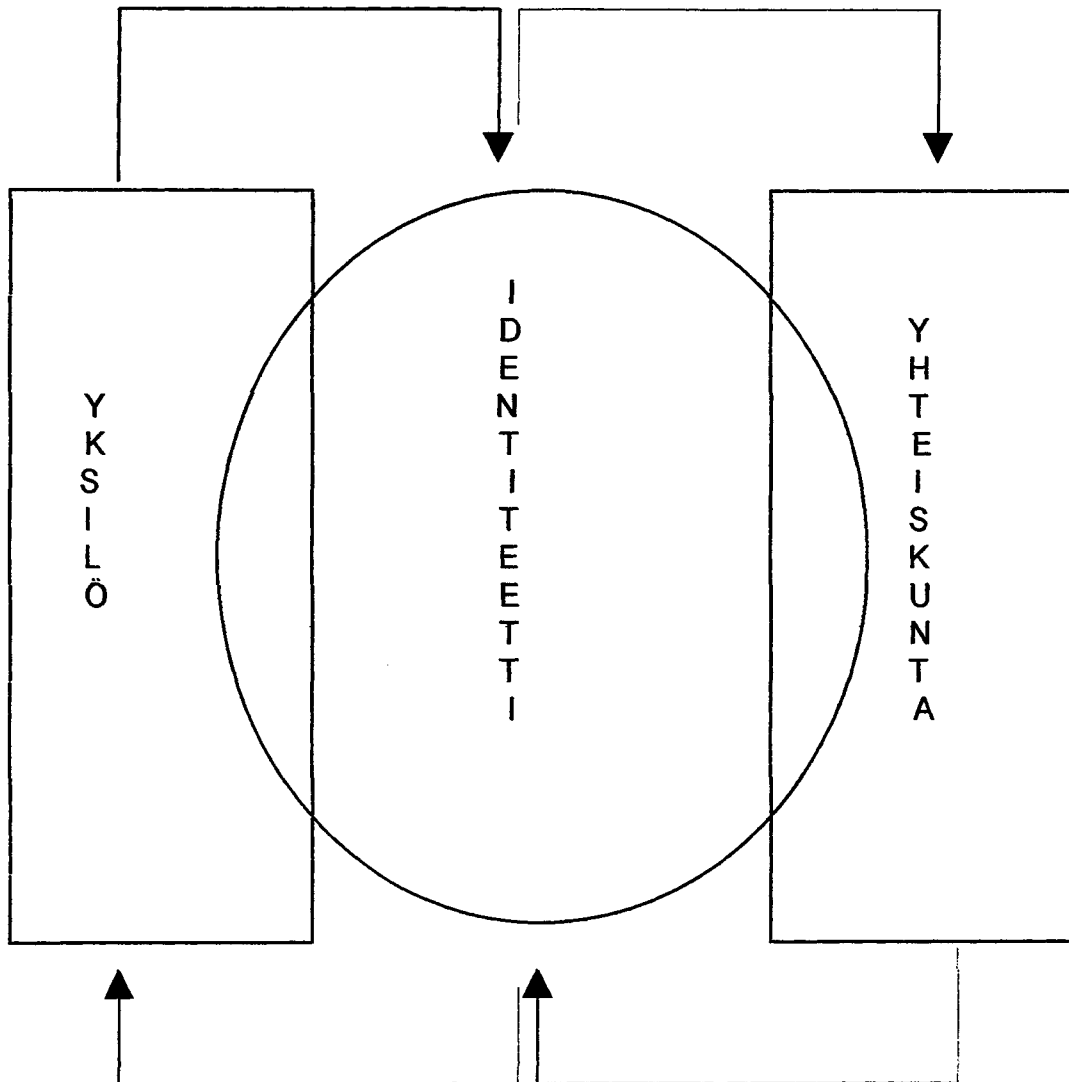
- 5) Em. syistä yhteiskunta vaatii yhä enemmän omaa aktiivisuutta omaa elämää koskevissa kysymyksissä. Tämä tapahtuu olosuhteissa, joita määräävät yhä enemmän ennalta arvaamattomat riskit.
- 6) "Oma elämä – oma kohtalo" –ajattelutapa yleistyy. Riskit nähdään ja ymmärretään yksilöllisinä riskeinä.
- 7) Elämä on elämää globaalissa maailmassa, jossa erilaiset asiat ja tapahtumat kietoutuvat yhdeksi maailmanlaajuiseksi kokonaisuudeksi.
- 8) Globalisoituminen saa aikaan traditioiden tyhjentyksen ja ryhmärakenteiden (luokkatietoisuus, etninen identiteetti) murtumisen.
- 9) Oma elämä on muuttunut yhä enemmän "kokeilevaksi elämäksi", jossa edellytetään jatkuvaa valintojen tekoa. Samalla joudutaan kokeilemaan myös erilaisia identiteettejä ja elämäntapoja.
- 10) Omalta elämältä vaaditaan yhä enemmän refleksiivisyyttä.
- 11) Omassa elämässä on yhä enemmän yksilöllistymistä ja eriytymistä: luokkatausta, perhe ja normaali elämäntilanne eivät näyttäyty yksilön elämässä selvinä tukijoina.
- 12) Ihmiset suosivat ja tahtovat myöhäisempia elämäntapoja, jotka mahdollistavat "itsenäisemmän yksilöllisyyden".

Kun aikaisemmat elämää säätelevät käytännöt siis hiipuvat, kohtaamme tilanteen, jossa ei ole olemassa yhdenlaisia, vaan useita erilaisia olemisen malleja. Sen sijaan, että nämä mallit hitsaisivat ihmisiä yhteen, ne pikemminkin murtavat yhteisyyttä ja moninkertaistavat avointen kysymysten määrän: jokaisen on toimittava ja kestävä yksilönä ja oman elämänsä laatijana. Nyky-yhteiskunta tuottaa siis ongelmallisen tilanteen identiteeteille. Miten selviytyä? Elämän merkitystä voidaan etsiä erilaisista impulsseista ja henkilökohtaisesta tyydytyksestä ja kieltää kaikki instituutit malleina. Toisaalta on myös mahdollista muodostaa useampikerroksinen identiteetti tai identiteettejä ja siirtyä olosuhteiden mukaan identiteetistä toiseen. Pysyvyyttä ja lujia kiintopisteitä janoava saattaa kiinnittyä traditionaalisiin arvoihin ja niitä kantaviin instituutioihin (kuten uskonnot). Joka tapauksessa yhteiskunnalliset "tuulet" kuljettavat yksilöä suuntaan, jossa on omaksuttava uusi tietoisuuden dynamiikka eli nähdä ja sietää refleksiivinen identiteettinsä. (Antikainen 1992, 117.)

Identiteetin rakentaminen on tänään moneen eri tekijään sidottu prosessi. Sitä se on toki ennenkin ollut, mutta nyt yksilö asettuu kiihtyvään kehittymisen ja haasteisiin vastaamisen oravanpyörään. Ihmisestä itsestään katsottuna omien kehitystehtävien sanelema ”eteenpäin menemisen pakko” velvoittaa nuoren jatkuvaan olemisensa muodon pohtimiseen. Tämän kehittymisen linjaukset ja yleiset suunnat eivät sisäisiltä puitteiltaan muutu: yksilö kohtaa aina fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset muutokset, jotka ajavat hänet seikka-peräiseen oman itsensä tunnusteluun. Omista sisäisistä suuntaviivoista, käsityksistä ja toimintojen tavoista yksilölle rakentuu jonkinlainen käsitys itsestä, identiteetti.

Tänään yksilön ja yhteiskunnan suhde on muuttunut radikaalilla tavalla toisistaan riippuvaiseksi. Yksilö voi vaikuttaa ympäristöönsä enemmän kuin koskaan aiemmin. Samaan aikaan yhteiskunta tuntuu yhä syvemmässä ihmisen tajunnassa. Postmodernissa (myöhäismodernissa) yhteiskunnassa tärkeät elämän jäsentäjät muuttavat muotoaan ja jotkut keskeiset taustavai- kuttajat kadottavat elintilansa. Ympäristö ei enää anna selkeitä tukipuita oman minän rakentamiseen; vakaus ja varmuus ovat poissa. Tämä tarkoittaa, että yksilöllä ei ole valittavanaan yhtä suuntaa, ”yhtä oikeaa elämänker- rallista horisonttia”. Järkevän kokonaisuuden hahmottamisen vaikeus on konkreettisesti esillä. Tämä takaa monien kilpailevien minädiskurssien läsnäolon ja näin minuus saa projektiluonteensa. Sellaisen, jota on mahdolli- suus muokata kulloisenkin tilanteen ja omien tavoitteiden sekä tarkoitusperi- en mukaan. Ympäristö siis pakottaa jäsenensä tarkastamaan kantojaan ja sopeuttamaan oman toimintansa vallitsevaan todellisuuteen. Nämä punta- roinnit kuljettavat ihmistä takaisin oman sisimpänsä äärelle, jolloin on vas- tattava kysymykseen: mitä oikeastaan haluan, mitä tahdon olla? Tällöin kä- sitykset itsestä ja oman olemisen ehdoista kohtaavat muutospaineen. Se tuo yksilölle myös mahdollisuuden (elämäntilanteesta riippuen) muovata ympä- ristöön sopivamman käsityksen itsestään. Näin identiteetin kehitys on nähtä- vissä - ei selvinä, jaksottaisina vaiheina - jatkuvana ja loppumattomana ke- hänä, uudelleenarviointina ja vain väliaikaisena kantojen pysyvyytenä. Iden- titeettityö on tänään prosessi, johon sisältyy eteenpäin menemistä mutta

myös taantumista. KUVIO 1 havainnollistaa tätä identiteetin tiivistä suhdetta ympäröivään todellisuuteen; identiteetti syntyy ja kehittyy yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Kehittyäkseen ja muuttuakseen siinä uudelleen.

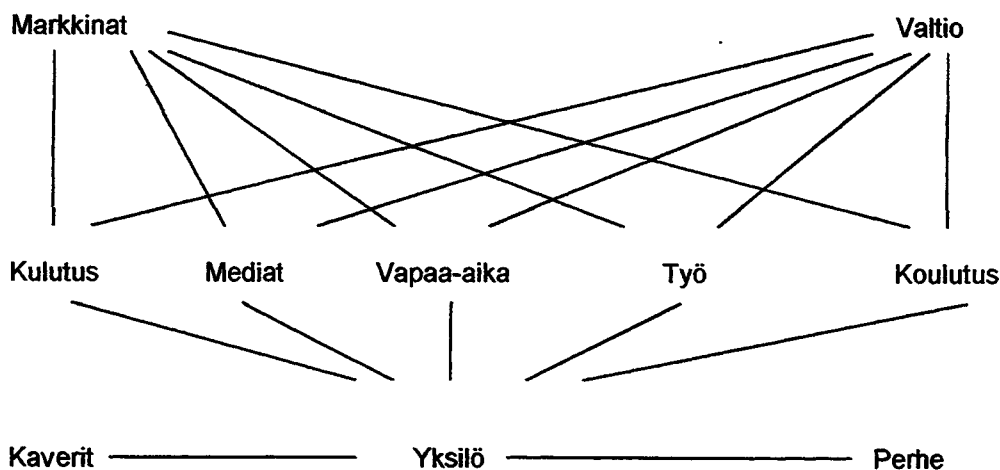


KUVIO 1. Identiteetti rakentumisensa ja muuttumisensa kontekstissa.

4 ELÄMÄNALUEET

Postmodernin, jälkimodernin yhteiskunnan on konkretisoiduttava nuoren elämässä jossakin. Refleksiivisyys, riskit, valintojen paljous ja perinteiden kato, globalisaatio ja uuden etsintä ovat joka tapauksessa teemoja, joita aikamme nuoretkin kohtaavat. Mutta missä tätä kaikkea tapahtuu? Millä tavalla? On löydettävä kiinnepohdat, joissa yhteiskunta ja nuori tapaavat toisensa. Mitä nämä kiinnepohdat voisivat olla? Ne ovat *elämänalueita ja toimintaympäristöjä*, joissa nuoret itseään toteuttavat. Nämä elämänalueet tarjoavat mahdollisuuksia työstää omaa identiteettiä.

Elämänalueita koskeva ajattelu saa tässä perustansa Fornäsin sfääriajattelusta. Sfääri on yleinen elämänalueita määrittelevä käsite, joka koostuu useista osa-alueista, joita voidaan myös nimittää alueiksi tai kentiksi. Sfääri toimii yksilön ja yhteiskunnan välittävänä elementtinä: yksilö elää arkeaan eri sfäärien elämänalueiden kautta, ne ovat elämänalueita, jotka kulloinenkin yhteiskunta tuottaa. Vaikka sfäärit voivat olla paikkaan sidottuja, ne ylittävät aikasidonnaisuuden, sillä sfäärien väliset suhteet, rakenteet, mahdollisuudet muuttuvat ajan mukana. (Siurala 1994, 7–8.) Koulu, työ, perhe, ystävät, harrastukset, media ja vapaa-aika ovat niitä elämänalueita, joilla nuoret toimivat (Fornäs 1993, 31). Seuraavaan kuvioon (KUVIO 2) on lisätty myös kulutus, joka Aittolan (1994, 473) mukaan muodostaa tärkeän osan nykynuoren elämismaailmaa.



KUVIO 2. Nuorten tärkeimmät elämäalueet Fornäsin (1993, 31) mukaan

4.1 Koulu

Koulu on menettänyt asemaansa nuorten elämän osa-alueena. Näin sen aiemmin tärkeä merkitys identiteettimallien antajana on katoamassa. Koulu on tyhjentynyt ja suurin osa nykynuoren tarvitsemasta tiedosta saadaan koulun ulkopuolelta. (Aittola, Jokinen & Laine 1994, 474.) Kun koulu ei pysty kilpailemaan uusien elämämaailmojen ja oppimisympäristöjen kanssa, eikä se joka puolella tapahtuva kulttuurinen murros yllä koulun arkeen, on seurauksena usein kyllästyminen ja joukkotympiintyminen (Ziehe 1991, 161—163). Lisäksi koulun on nähty myös esineellistyvän yhä enemmän: sitä käydään sen vuoksi, että se antaa joitain lupauksia tulevaisuudelle. Beck (1986, 238) esittääkin vertauksen kummitusasemasta, jossa koululaitos myy lippuja, vaikkei määränpää ole tiedossa. Aittola, Koikkalainen & Vaherva (1997, 35) muistuttavat, että lisääntyneen nuorisotyöttömyyden myötä koulutuksen säilyttämiskäsite näyttää tulleen myös merkittäväksi. Koulun paradoksi kiteytyy siihen, että se edelleen perustaa toimintansa vakaiden työmarkkinoiden maailmaan. Tätä maailmaa ei todellisuudessa ole ja kokonaisvaltainen, elämänsäkulultaan harmoninen ja koko ajan kypsemmäksi kasvava subjekti on sekin erilainen, millaisena koulu sen näkee. (Aittola ym. 1994, 474.)

Oppimiskokemuksia etsitään siis yhä enemmän koulun ulkopuolelta samalla kun suomalaisnuoret viihtyvät koulussa entistä huonommin (Lahelma & Tolonen 1995,1). Lukiolaisten (Sironen 1992, 11—12) keskuudessa koulua ja koulutusta arvostetaan, mutta juuri edellä mainituista syistä: se nähdään välttämättömänä pakkona tulevaisuutta ajatellessa. Siuralan mukaan myös usko koulutuksen kiistattomaan vaihtoarvoon on heikentynyt. Opintouraan sekä opiskelusta työhön siirtymiseen tulee välivuosia. Näin lineaarisen edistyksen elämänkaariskeema osoittaa siis rakoilemisen merkkejä. (Siurala 1994, 225.) Sironen puhuu koulun sädekehän, auran, haihtumisesta; koulu on enää vain koulu ja nuoria kiinnostaa yhä enemmän julkinen elämä ja kaikki materiaallinen. Myös omin käsin tekemistä, itsenäistä aktiivisuutta arvostetaan. Nuorille ihmisille on tänään tärkeää kokea omaa merkittävyyttä ja ainutkertaisuutta. Tähän haasteeseen ei koulu ole kyennyt vastaamaan. (Siurala 1994, 225.)

4.2 Työ

Työ on nuorelle paitsi tilaisuus ansaita rahaa, myös kurkistuspaikka työelämän erilaisiin käytäntöihin. Vaikka se on tarpeellinen linkki tietotaidon ja ammatissa tarvittavan vuorovaikutuksen kannalta, on usein ajateltu koulun ohella tehtävän työn haittaavan koulunkäyntiä. Negatiivisena se nähdään joskus myös siksi, että koululaisten työssäkäynti vaikeuttaa nuorten pitkäjänteistä työelämään sosiaalistumista: on mahdollista, että tilapäistyöt ja helppo raha vähentävät koulunkäyntimotivaatiota, katkaisevat koulutusuralla etenemisen, lisäävät välineellistä suhtautumista työhön ja johtavat huonoille työmarkkinoille joutumiseen. (Siurala 1994, 226.)

Koululaisten työssäkäynti kertoo keskeisten elämänsfäärien välisten suhteiden muutoksesta. Koulu, vapaa-aika ja työ limittyvät ja entinen malli (koulu – valmistuminen - työelämä) menettää kestävyytään. Nuorten työssäkäynti Suomessa on kuitenkin vielä vähäisempää kuin muissa pohjoismaissa ja työssäkäynnin alhaisuus on edelleen lisääntynyt 90-luvulla. Osa-

aikatyöntekijöiden määrä on vuodesta 1983 vuoteen 1989 kaksinkertaistunut. Pääkaupunkiseudulla koululaisten työssäkäynti on hieman yleisempää kuin muualla maassa. Pääosin työmarkkinoiden rakenteesta johtuen tytöt ovat enemmän työhön suuntautuneita, mitä pojat; tytöille sopivia osa-aikatöitä, kuten erilaiset myynti- ja siivoustyöt, on enemmän tarjolla. Yhtä kaikki, nykynuori tekee koulun ohella töitä enemmän kuin ennen. Työstä saatu raha menee yhä useammin suoraan kulutukseen. (Siurala 1994, 226—227.)

Työssäkäynti koulun ohella auttaa nuorta hankkimaan erilaisia välineitä elämää varten. Se opettaa nuorta arvostamaan rahaa sekä yleensä tekemään työtä. Näin nuorella on paremmat mahdollisuudet toimia tulevaisuudessa ja oma elämänhallinta saa jalostuneemmat muotonsa. Työssäkäynti auttaa itsetuntoa kehittymään. Havainto siitä, että kykenee toimimaan osana aikuisten maailmaa, kasvattaa sekin itseluottamusta. Yhteistyökyvyn kehittyminen, aikataulujen suunnittelu ja näin tapahtuva tehokkuuden lisääntyminen koulutyössä ovat nuorten kannalta hyödyllistä oppia, jonka työelämästä saa. Vaikka työssäkäynti ja opiskelu tukevat toisiaan elämässä tarvittavien taitojen omaksumisessa ja siirtämisessä käytäntöön, on työn hedelmiä ja oppeja usein vaikea soveltaa koulussa. (Aittola ym. 1995, 37.) Joka tapauksessa työssäkäynnistä on muodostunut tärkeä oppimisympäristö, vaikka koulutieto ei tukisikaan työssäkäyntiä tai päinvastoin. Ihmissuhdetaitojen, organisointikyvyn ja vastuullisuuden oppiminen ovat nyky-yhteiskunnan perusvaatimuksia, joihin työelämään pyrkivän on valmistauduttava.

4.3 Vapaa-aika

Mahdollisuudet erilaisiin harrastuksiin ovat moninkertaistuneet. Nuorten vapaa-ajanviettoharrastuksiin kuuluvat esimerkiksi luovat harrastukset, liikuntaharrastukset ja muut kulttuuriharrastukset sekä erilainen järjestö- ja jengitoiminta. Harrastuksissa näkyy edelleen paikkasidonnaisuus; kaupunkilaisnuorten harrastusmahdollisuudet ovat paremmat mitä syrjäseutunuorten.

”Kapinallisiksi” kutsutut nuoret ovat harvemmin mukana monipuolisissa harrastustoiminnoissa. (Siurala 1994, 232.)

Vapaa-aika ja harrastukset ovat yhä tärkeämpi osa nuorten elämää samalla kun työn ja koulun arvostus ovat vähenemässä. ”Mukavammat” toimintaympäristöt edustavat vastapainoa raskaalle koulutyölle juuri harrastusten puitteissa nuoret voivat kehittää itseään ja luovuuttaan. Harrastuksista opitaan paljon sellaisia taitoja, joita yhteiskuntaan sopeutumisessa tarvitaan, kuten itseuria, kärsivällisyyttä ja sosiaalisia taitoja. Nuoret kuuluvat tänään useisiin eri ryhmiin ja sukuloivat niiden välillä, joka tämäkin kehittää heidän kykyään toimia yhteiskunnan jäsenenä. (Aittola ym. 1995, 37—39.) Jyväskylässä tehdyssä nuorisotutkimuksessa nuoret kertoivat oppineensa eniten urheiluharrastuksistaan, joka muodostikin suosituimman harrastusryhmän. Itsekuri, kärsivällisyys, liikunnan tärkeys sekä erilaiset sosiaaliset taidot ja oman persoonallisuuden kehittymiseen liittyvät tekijät olivat nuorten mainitsemien kuvauksien joukossa. (Aittola ym. 1995, 37—38.) Identiteetin ja persoonallisuuden työstäminen on monin sidoksin kiinni harrastuksiin ja sieltä saadaan tärkeimpiä vaikutteita oman identiteetin rakentamiseen. Tätä korostaa mm. Hoikkala (1993, 92—96), joka näkee harrastukset yhä merkittävämpänä ”kasvattajana”.

4.4 Mediat

Ennen ihmiset elivät pienissä, eristetyissä yhteisöissään ja yhteisön jäsenyys perustui samankaltaisuuksille, jolloin oli vaikea kuvitella ”toista” ja toisenlaisia tapoja elää. Teknologia ja media ovat avartaneet ideoita siitä, mikä on mahdollista. Tänäpä media tuo eteemme yhä uusia variaatioita, meidät on piiritetty vaikutelmilla ja ”toinen” välittyy eteemme jatkuvasti. Lukuisten välineiden kautta näemme yhä moninaisempia representaatioita perheestä, roduista, koulutuksesta, seksuaalisuudesta ja oikeastaan mistä tahansa elämän osa-alueesta. Se on ”maailmaa ilman saloja” (Ziehe 1991, 37—44) ja

”toisten paljoutta”. Media muodostaa siis taustaa, jota vasten itseä peilataan ja toimii näin identiteettityön yhtenä perustana.

Aittola ja Pirttijärvi (1996, 51) näkevät sähköisen median tuovan mukanaan merkittävää symbolisen todellisuuden laajentumista. Kulttuuriset vaikutteet suodattuvat yksilöiden tajuntoihin monin eri kanavin (MTV, elokuvat, internet). Televisio voidaan nähdä positiivisena katseen avartajana; se tekee mahdolliseksi tiedon kyseenalaistamisen sekä tarjoaa välineitä mielikuvien luomiseen muokaten samalla arvoja, ajatuksia ja suhtautumista asioihin yleensä. Television rooli korostuu erityisesti sosiaalisen todellisuuden laajentajana ja uudenlaisen ”globaalisen tietoisuuden” kehittäjänä.

Sarmavuoren (1993, 397) tutkimus osoittaa, että nuoret toimivat enemmän julkisella alueella, kuin katselevat televisiota. Silti televisio on lähde, joka antaa vinkkejä identiteetin rakentamiseen. Tutkimuksessa kukaan lukiolaisista ei arvioinut katsovansa televisiota yli neljää tuntia päivässä, joten suurkatsojia ei näillä kriteereillä ollut. Television asema on merkittävä nimenomaan mallien antajana; se kertoo, miten toimia erilaisissa tilanteissa, miten pukeutua, ja miltä näyttää. Televisio on siis ”suuri” sosiaalistaja ja elämäntavan muokkaaja.

4.5 Kulutus

”Mitä ennen edustivat isovanhemmat, pihapiiri, kylänraitti ja kansakoulu, sitä ovat nykyään mediat ja kulutus.” (Aittola ym. 1994, 473). Kuluttaminen on myöhäis- tai postmodernissa yhteiskunnassa osa identiteetin muotoutumista ja samalla kuluttamisen yhteys luokka-asemaan, perhetaustaan ja muihin sidoksiin löystyy. Samalla kulutuksen kohteen valinta ja siihen sitoutuminen tulevat joustavimmiksi. (Emt, 473.)

Kulttuurinen modernisoituminen antaa identiteetin kokemiselle joustavuutta. Erilaisia identiteettimalleja voidaan nyt etsiä, vaihtaa ja muunnella. (Ziehe

1991, 34—41) Kulutus nähdään yhä useammin sinä kanavana, jonka kautta nuoret voivat toteuttaa omaa itseään, halujaan ja toiveitaan (Siurala 1991b, 81). Kulutustavarat toimivat ikään kuin raaka-aineina identiteettityössä; vaatteet, musiikki, ulkonäköön liittyvät tuotteet ja monet muut toimivat kiintopisteinä oman itsen ymmärtämisessä. Halutaan myös aktiivisesti välittää ja kertoa ympäristölle siitä, kuka minä olen. Identiteettiä onkin helppo tuoda esille juuri erilaisten ”tuotteiden kautta”. Bauman (1997) havainnollistaa: ”kerro mitä sinä ostat ja mistä, niin minä kerron kuka sinä olet.” Näiden kulutuksessa mukana olevien mallien, todellisten ”identiteettipakkausten” määrä lisääntyy koko ajan. On huomattava, että nuoret eivät ole vain passiivisia vastaanottajia, vaan kulutus tuo moninaisia teknologisia tarjouksia tarpeentyydytykseen. Voit valita juoman, joka kruunaa juhlan. Voit hankkia tuoksun, joka hurmaa. On olemassa entistä tehokkaampi pesuaine, joka valkaisee pahimmatkin liat pois... lista on loputon. Bauman toteaa, että kuluttaja-asenne tekee elämästä yksilöllisen ja juuri kuluttaja-asenne tekee ihmisestä yksilön. (Bauman 1997, 254—255.)

Tänään nousee yhä useammin esiin termi uudenlainen kulutus. Esim. Aittola näkee kuluttamisen laajentuneen pelkästä tavaroiden ostamisesta myös tiedon, elämysten ja kokemusten kuluttamiseen (Saikkonen 1996, 34). Shop-pailu, erilainen tavaroiden katselu, kaupoissa ja kauppakeskuksissa kiertely ja oleilu, tuotteiden vertailu sekä kaikkeen siihen liittyvä sosiaalinen lataus muodostaa päämäärän itsessään (Mäki & Boedeker 1997, 21). Myös yksilöllisen tyylin ja sitä vahvistavien symbolien etsiminen ja kehittäminen saa keskeisen sijan modernin kuluttajan identiteettityössä (Helenius 1996, 21). Bock (1993, 51) korostaakin, että kulutus on nykyään, enemmän kuin milloinkaan aiemmin, mentaalinen kokemus, ihmisen aivoissa ja hänen tajunnassaan sijaitseva prosessi.

4.6 Perhe

Identiteettiä rakennetaan ihmissuhteiden kontekstissa. Oma ymmärrys itsestämme on sidottu siihen tapaan, jolla elämme yhdessä. Vaikka valtion instituutiot työntyvät yhä enemmän ja laajemmalla rintamalla perheen alueelle (terveydenhuolto, koulutus, lastenhoito, kasvatusekspertit), ja puhutaan ydinperheen kilpailijoista (Jokinen 1996, 29) tai jopa sen merkityksen vähenemisestä, sisältyy kuitenkin perheeseen niin suuri tunnelataus, ettei sitä muunlainen kokeminen ylitä. Ihmisen tarve liittyä toisiin ihmisiin, tulla hyväksytyksi ja tuntea olevansa rakastettu ei tule koskaan väistymään (Karjalainen 1992, 84). Perheen merkitys perheenjäsenten "tunnetalouden" säätelijänä ja emotionaalisen tasapainotyön alueena onkin kasvanut, mutta sen panos sosiaalistajana uusien sosiaalistajien (sähköiset mediat, kulutus, uudet kommunikaatiomuodot, massajulkisuus) sekä valtiollistumisen ja tavaraistumisen myötä on vähentynyt (Aittola ym. 1997, 48).

Läheisiin ihmissuhteisiin liittyy siis tänäänkin monia merkittäviä elämänkokemuksia, joiden työstäminen voi tarjota mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kasvuun ja oppimiseen (Aittola ym. 1997, 48). Perhe on esim. jyvaskyläläisnuorille pysynyt paikkana, jossa opitaan elämän perusta ja hyväksytyt arvot. Yhteiskunnan pluralisoituessa nuorenkin elämä on yhä pirstaleisempaa, ja tällöin on tärkeää olla jokin, johon voi luottaa ja joka tarjoaa rakkautta ja hyväksyntää. Perheympäristö opettaa myös perheenjäsenenä oloa, sosiaalisia taitoja, yhteiseloja ja kommunikointia. (Aittola & Pirttijärvi 1996, 51.) Perheessä opitaan myös elämää yleensä. Tämä pitää sisällään luottamuksen elämään, käyttäytymisen mallit ja yhteiskunnan arvojen välittymisen. Aittola ja Pirttijärvi toteavatkin perheen edustavan nuorille elämän alkumallia, paikkaa, josta saadaan viisauksia, maailmankatsomusta ja mahdollisuutta olla oma itsensä (Emt., 51).

4.7 Kaverit

Kaverit muodostavat nykynuoren elämismaailmassa tärkeän osan. Nuori omaksuu roolejaan muilta ryhmän jäseniltä. Tämä ryhmä antaa käyttäytymisnormeja ja standardeja. Omaan rooliin kasvaminen ja hyväksytyksi tuleminen ovat merkittäviä elämäkokemuksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kasvuun ja oppimiseen. Kavereiden kanssa voidaan testata kykyä sosiaalisiin suhteisiin. Näiden tilanteiden kautta nuori rakentaa myös omaa identiteettiään. Kaverit tarjoavat vastapainon ”vanhoille sosiaalistajille”, koululle ja vanhemmille, jotka eivät kykene muuttamaan ajan vaatimuksien mukaan.

Post- tai myöhäismodernin yhteiskunnan jännite tuntuu myös kaverisuhteissa. Samaan aikaan kun kavereiden merkitys tunnustetaan, on noussut esiin uudenlaista tapaa olla ja elää kavereiden kanssa: nyt nuoren elämään kuuluu useita erilaisia sosiaalisia ryhmittymiä, jotka ovat usein lyhytikäisiä ja päällekkäisiä. Kuvaavaa näille muodostelmille on se, että ne eivät välttämättä erotu toisistaan selkeiden kriteerien avulla. Lisäksi monet nuoret eivät koe kuuluvansa mihinkään yhteen tiettyyn ryhmään, eivätkä he edes halua sitä. Pikemminkin korostuu tahto olla ensisijaisesti yksilöitä ja vasta toissijaisesti jonkin viiteryhmän jäseniä. Halutaan myös erilaisia kaveriporukoita, erilaisia sisältöjä omaan sosiaaliseen olemiseen: roolisukkulointi, kyky muuttaa sosiaalista rooliaan tilanteen mukaan onkin keskeinen haaste nykynuoren elämässä. (Suurpää 1996, 59—61.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena ja tiedonintressinä on tuoda esiin sitä yhteiskunnallista monimuotoisuutta, jossa nuori ihminen identiteettiään rakentaa. Tutkimustehtäväksi täsmentyy:

Mitä haasteita yhteiskunnallinen murros identiteettiään rakentavalle nuorelle avaa?

Tutkimustehtävään vastaaminen jakautuu tässä työssä kaksiosaiseksi prosessiksi. Ensinnäkin haastateltujen nuorten ajatukset eri elämänalueita koskevista kysymyksistä muodostavat sen informatiivisen perustan, joka toimii lähtökohtana syvemmälle tarkastelulle. Tutkimuksen johtopäätöksissä rakennetaan sitten yhteyksiä konkreetin empirian ja käytettyjen teorioiden välille: tällöin tarjotaan vastaukset asetettuun tutkimustehtävään.

5.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Yläasteikäisten nuorten identiteetin ja yhteiskunnallisen murroksen suhde on kotimaisen tutkimustiedon osalta selvittämätön alue. Kuitenkin nämä 15-16 -vuotiaat ihmiset ovat tiedostavia, omia toimintojaan ja tarkoitusperiään jo tarkoin puntaroivia nuoria; omaa itseä ja sen suhdetta ympäristöön tunnustellaan kaiken aikaa.

Tutkimukseen osallistui satunnaisesti valitun jyväskyläläisen yläasteen yhdeksännen luokan kuusi tyttöä ja kuusi poikaa. Nämä kaksitoista oppilasta tulivat valituiksi siten, että ensin valittiin sattumanvaraisesti yksi kaikkiaan viidestä yhdeksänsistä luokista. Valitun luokan oppilaista tutkimuksen aineistoksi otettiin aakkosjärjestyksen mukaan kuusi ensimmäistä tyttöä ja kuusi ensimmäistä poikaa.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelu - kuten muutkin haastattelutyypit - pitää sisällään ajatuksen keskustelusta, jolla on ennalta määrätty tarkoitus. Haastatteluun pyritään saamaan selville, mitä ihmisten mielissä liikkuu. Haastattelujen avulla saamme tietoa sellaisista asioista, jota ei muuten havainnoimalla saada selville; liikutaan siis tunteiden, ajatusten, aikomusten, käsityksien ja kokemusten maaperällä. (Patton 1990, 278.) Haastattelun ehkä suurimman edun voikin tiivistää napakasti: ”jos et tiedä, kysy parhaalta asiantuntijalta.”

Teemahaastattelussa käydään läpi tietyt teema-alueet haastattelun kuluessa. Kysyttävät asiat on jo ennalta suunniteltu ja jäsennelty. Tällä pyritään varmistamaan se, että kaikki teemat käydään läpi. Kysymysten järjestys ja muotoilu voi vaihdella haastattelusta toiseen. Teemahaastattelussa laaditaan haastattelurunko, joka ei tarkoita yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan teema-alueuetteloa, joka koostuu tutkimuksen ydinkohdista, teorioiden erilaisista osa-alueista. ”Teema-alueiden tulee olla niin väljiä, että se moninainen rikkaus, mikä tutkittavaan ilmiöön yleensä todellisuudessa sisältyy, myös mahdollisimman hyvin paljastuu.” Teema-alueiden pohjalta haastattelija voi jatkaa ja syventää keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 1985, 41.)

Miten teemahaastattelu toimi tässä tutkimuksessa? Lähtökohtana oli juuri nuorten ”äänen” esiintuominen ilmaisultaan rikkaana ja monipuolisena. Kun nuoret saavat itse purkaa elämänsä ja kokemuksiaan sanoin, avautuu eteen yksilön subjektiivinen elämismailma (Huotelin 1992, 24—25). Teemahaastattelun haasteeksi nyt muodostuikin johdattaa nuoret sellaiseen koettuun ja tulkittuun, joka on heille tärkeää ja olennaista, ja joka on mahdollista välittää kerronnan keinoin muille. Oma käsitys elämästä ja omasta itsestä paikantuukin tiiviiseen yhteyteen identiteetin ja ulkoisen ympäristön kanssa: kun ihminen pukee näkemyksiään sanoin, ilmaisee hän samalla identiteettiään ja kertoo väistämättä myös jotain siitä yhteiskunnasta, jossa

hän elää. Huotelin (emt., 23) toteaaakin identiteetin koostuvan minäkäsitysten rakenteesta ja sisällöstä suhteessa yhteiskuntaan.

Tämän työn rakenne jakautuu siis kolmeen ilmiöiden pääluokkaan, jotka ovat uusi ajankuva, identiteetti ja elämäalueet (KUVIO 3). Nämä pääluokat jakautuvat erilaisiin teema-alueisiin, jotka ovat keskeisiä tutkimustehtävään vastaamisen kannalta. Haastattelurunko (Aittolaa ym. 1997 mukailen) muodostui elämäalueita koskevista kysymyksistä. Näin siksi, että nuorille tärkeiden elämänjäsentäjien kautta oli mahdollista saada esiin ”nuorten kokemaa yhteiskuntaa” kuin myös ajatuksia omasta itsestä ja identiteetistä. Elämäalueisiin kohdistettujen kysymysten avulla nuoret toivat esiin, mitä kulttuurinen murros heille oikeastaan merkitsee (jos merkitsee), millaisina he jälkitraditionaalisuuden tai riskien läsnäolon kokevat (jos kokevat). Kysymällä nuorten mielteitä perheestä, ystävistä, harrastuksista, vapaa-ajasta, koulusta ja muista olennaisista elämänjäsentäjistä sanoivat he samalla jotain heidän elämänsä sisältyvistä päällekkäisyyksistä heidän itsensä kokemina. Elämäalueiden, toimintaympäristöjen välityksellä nuoret siis puhuivat auki uutta ajankuvaa, identiteettiään (identiteettejään) ja itse noita elämäalueita. Tämä ei tietenkään tapahtunut teorian kielellä, vaan nuorten omalla. Tutkijan rooli korostuukin kaiken ilmaisullisen rikkauden edessä. Asiat ja ilmiöt kytkeytyvät yhteen, ihminen ja yhteiskuntarakenteen kohtaavat monella tapaa; langat on vain osattava yhdistää.

Ilmiöiden pääluokat	Teema-alueet	Kysymykset
Uusi ajankuva	<ul style="list-style-type: none"> - Jälkitraditionaalisuus - Riskiyhteiskunta - Kulttuurinen murros - "Päällekkäisyyksien" yhteiskunta 	
Identiteetti	<ul style="list-style-type: none"> - Identiteettityö kehitysvaiheena - Identiteetti yhteiskunnallisessa todellisuudessa 	
Elämänaalueet	<ul style="list-style-type: none"> - Koulu - Työ - Vapaa-aika - Mediat - Kulutus - Ystävät - Perhe 	Haastattelurunko (Liite 1)

KUVIO 3. Tutkimuksen rakenne.

5.4 Haastattelun kulku ja vastausten käsittely

Miten tämä laadullinen tutkimus käytännössä tehtiin? Yhteydenotto koululle tapahtui omasta aloitteesta. Kyseisen yläasteen rehtorille esiteltiin tutkimuksen tarkoitus ja sen pääpiirteet. Rehtorin avustamana saatiin valittua kohdejoukko. Tarkoituksena oli saada satunnaisotanta ja tämä toteutettiin kahdella "arvonnalla" (ensin luokka, sitten kaksitoista sen oppilasta). Itse haastattelut toteutettiin koulun kirjastossa kolmen päivän aikana (6.4. – 8.4. 1998). Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi; kirjastotilat varattiin näiksi päiviksi vain ja ainoastaan haastattelijalle ja haastateltaville. Minkäänlaisia häiriötekijöitä haastattelujen aikana ei jouduttu kohtaamaan. Itse haastattelut sujuivat jouhevasti: oppilaat lähetettiin meneillään olevilta tunneilta suoraan haastatteluun. Ilmapiiri – ehkä juuri tutun paikan vuoksi – oli rento ja miellyttävän vapautunut. Kaikki kaksitoista oppilasta ilmoittivat olevansa mielel-

lään haastattelutilanteessa. Nauhuri pöydällä ei sekään kysyttäessä muodostunut kenellekään ongelmaksi. Ensimmäisenä päivänä haastattelussa oli kuusi oppilasta ja kahtena seuraavana kolme. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin, purettiin nauhoista teksteiksi. Keskustelurupeamat kestivät 40 minuutista 50 minuuttiin. Litterointi tapahtui tarkasti, sanasta saanaan ja äännähdykseen.

Kaikki kaksitoista oppilasta toivat esiin arvokkaita ajatuksia heidän elämäänsä koskevista kysymyksistä: nauhoilla puhuvat tiedostavat, hyvin itseään ilmaisevat nuoret. Näihin kahteentoista haastateltavaan mahtuu tietysti erilaisia persoonia: joukossa on syvää ajattelijaa, tunteiden paloa läpikäyvää ja harrastusten maailmassa elävää huoletonta huumoriveikkoa. Hämmästyttävää oli kuitenkin se avoimuus, joka haastatteluun tulleista nuorista huokui. Nämä ihmiset puhuivat auki omaa elämäänsä ja syntyi vahva vaikutelma, että vieläpä mielellään.

Saatu aineisto, hieman yli satasivuinen haastattelujen kokoelma ei vielä itessään kerro yhtään mitään. Se on sellaisenaan raaka nippu erilaisia ajatuksia ja informaationlähde keskustelujen kulusta. Siitä ryhdytään muovamaan ja kehittämään varsinaista tulososaa, joka toimii pohjana analysoinnille. Analysointivaihe on Hirsjärven ja Hurmeen (1997, 217) mukaan tutkimuksen keskeisin vaihe: se on se ”maali” tai tavoite, johon tutkimuksen alussa tähdättiin. Analyysivaihe selvittää, minkälaisia vastauksia ongelmaan tai ongelmiin saadaan.

Jokainen aineiston käsittely vaatii oman, jalostetun käsittelytapansa. Niin tämäkin työ. Aloitettiin aineiston läpilukemisella: kyse oli siitä, millaisia ajatuksia nousee vastauksia lukiessa, kun niitä tarkastellaan kokonaisuutena. Tämän jälkeen jokainen teema-alue käytiin tarkasti, kohta kohdalta läpi ja nuorten ajatuksia luokiteltiin yksinkertaisella tukkimiehen kirjanpidolla. Kuka sanoi ja mitä (ja mistäkin asiasta). Jokainen elämänalue ”sai” oman pappiarkkinsa, johon kaikki nuorten keskeisiltä tuntuvat ajatukset tiivistetysti koottiin. Se oli avainkohtien etsintää. Seuraavaksi tarkasteltiin jokaista elä-

mänaluetta erikseen ja katsottiin oliko eri vastaajilla ajatuksia, joita voitiin niputtaa yhtenäisten merkityksen alle tai oliko kenties mahdollisuutta tehdä vastaukset toisistaan erottavia luokituksia. Poimittiin siis jokaista kysymystä koskevat vastaukset ja niitä luokiteltiin yhteisten merkitysisältöjen alle. Tästäkin tukkimiehen kirjanpito oli verraton apu. Joka tapauksessa oli osattava erotella ja yhdistää, oli osattava olla analyyttinen. Aineistoa luettiin ja luokiteltiin useaan kertaan. Tavoitteena oli mahdollisimman suureen tarkkuuteen pääseminen sekä huolella siivilöityjen yhteisten tai eroavien merkitysisältöjen löytäminen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Oma elämäntilanne

Nuorten omaa elämäntilannetta koskeva keskustelu oli haastattelun sisään-tulovaihe. Omaa itseä määriteltiin suhteessa muihin ihmisiin (omaan perheeseen, ystäviin) ja harrastuksiin. Kysyttäessä nuorten elämän tärkeistä asioista saatiin jo erilaisia mielipiteitä (TAULUKKO 1). Näiden varsin yleisellä tasolla kulkevien ajatusten ja tuntemusten purkamiseen ei ole sen suurempaa aihetta, sillä samat elämäntilanteisiin liittyvät teemat toistuvat ja tehostuvat haastattelurungon myöhemmissä kohdissa.

TAULUKKO 1. Elämän tärkeät asiat tällä hetkellä

Asia	Mainintojen määrä
Perhe	9
Koulu	8
Harrastukset	7
Kaverit	7
Luonto	2
Terveys	2
Seurustelukumppani	1
Positiivisuus	1

6.2 Koulu

Omaa koulunkäyntiä ja suhdetta kouluun pohdittiin yleisesti elämysten kautta. Negatiiviset mielikuvat nousivat useimmissa vastauksissa esiin (8 mainintaa).

” ... menee ihan hyvin, mutta emmä hirveesti tykkää koulunkäynnistä... emmä jaksakaan käyä. ” (T2)

” Aika tylsää, pakkokoulua... ehkä biologia vaan kiinnostaa ja sitte lukioon jos mä meen ni psykologia. Ei mua yhtään mitkään matikat ja kielet... ei onnistu eikä kiinnosta.” (T6)

Innottomalla suhtautumisella ei kuitenkaan ollut yhteyttä koulumenestykseen, sillä kuusi koulun ikävänä kokevaa luokitteli itsensä hyväksi oppilaaksi. Positiivinen suhtautuminen kouluun oli kolmella nuorella ja yhteistä heille oli pyrkimys lukioon. Neutraalin asenteen omasi yksi tyttö. Koulunkäyntiä kuvattiin myös helpoksi (2 mainintaa) ja rennoksi (1 maininta).

Mitä koulu merkitsee nuorelle? Kaikki haastateltavat ilmoittivat koulun olevan tärkeä. Se nähtiin nimenomaan merkittävänä välineenä työhön ja jatkokoulutukseen pyrittäessä. Tämä oli vastausten yhtenäisin piirre riippumatta siitä, mitkä omat jatkosuunnitelmat olivat. Kaikilla haastateltavilla oli suunnitelmia omasta jatko-opiskelusta ja erilaisia vaihtoehtoja oli puntaroitu. Valinnan yläasteen jälkeisestä opiskelupaikasta ilmoitti jokainen tekevänsä itse.

” No, kuhan pääsis vaan hyvään opiskelupaikkaan, että tuonne Harjulle mä pyrin.” (P1)

” No että pääsis jollekkin ammattikoululinjalle, että sen verran hyvä keskiarvo sentään.” (P3)

” Sen ainaki, että tulevaisuutta varten, että niinku mennään lukioon ja tälle. Kuiteski merkkää vähän, että pääseekö lukioon ja näin. Et sitte ammattia varte merkkää hirveesti.” (T2)

" Nii... kyllä sitä tietää, että pakko on tänä päivänä tehdä.. käyä koulua, ei töitä saa ja sitte ku kouluttaa ittesä, ni sitte saa helpommin ehkä." (T4)

Nuoret olivat tietoisia tulevaisuuttaan koskevista kysymyksistä koulun osalta. He näkivät myös, ettei koulu ole enää välttämättä tae työelämään pääsyyn (4 mainintaa). Tähän ongelmaan oli mietitty jo joitakin ratkaisuyrityksiä:

" ... voihan se ollakki että... voihan sitä sitte ulkomailta lähtee hakemaan sitä työpaikkaa että..." (P3)

" Onhan se huolestuttavaa meiänki kannalta, nimeillähän on vielä vähemmän mahiksia päästä sit johonki, mut toisaalta sit toivotaan, et tulis joitaki niin paljon sen ikäsiä, että jää eläkkeelle...että emmä tiä, se on... kun ne vähentää vielä koko ajan työpaikalla." (T2)

Koulunkäynnin ikävistä ja positiivisista puolista kysyttäessä kaikki nuoret antoivat samansuuntaisia vastauksia. Ikävimmäksi koettiin viihtymättömyyteen liittyvät tekijät, joita olivat opettajat (3 mainintaa), koulun tilat (2) ja koulun ilmapiiri (1). Koulun työn raskaus ja uuvuttavuus tulivat myös usein esille (4). Kaksi haastateltavaa koki koulun täysin turhaksi ja yksi vastaaja ilmoitti koulun olevan täysin irrallaan käytännöstä. Positiivista asioista korostui ylivoimaisesti eniten koulun elämään valmistava aspekti (9 mainintaa). Se toimii välineenä työelämään ja oppimisen kanavana. Sosiaalista vuoro-vaikutusta pidettiin myönteisenä (5); paljon tuttuja, kavereita ja kiva luokka takasivat edes sen viihtyvyyden, joka kouluun nyt liittyi. Myös opettajat (4), tunnit (2) ja koulun toiminnot (1) edustivat positiivisia asioita koulussa. Jatkokysymykseen koulun tarjoamista "välineistä" vastaukset olivat aiemman kaltaisia: työelämää (7 mainintaa), ja oppimista (5 mainintaa) korostettiin jokaisessa vastauksessa.

6.3 Työ

Haastatelluista enemmistö (8 nuorta) ei ollut vielä tutustunut työelämään. Kesätöitä oli tehnyt kolme poikaa. Silti työllä uskotaan olevan suuri merkitys tulevaisuudessa. Työ merkitsee ennen kaikkea rahaa ja toimeentuloa (6 mainintaa). Myös suoranainen halu toimia jossain ammatissa ja aktiivisena ihmisenä koettiin tärkeäksi (5 mainintaa). Yhdelle vastaajista työ tuntui merkitsevän jo kaikkea, ja eräälle tytölle kunnolliseen ammattiin pääseminen toimi todistuksena omasta pätevyydestä.

Monissa vastauksissa korostui sellaisen työn saanti, josta pitää (6 mainintaa). Ammatin tuoma yhteiskunnallinen status tai taloudellinen vauraus eivät toimineet kiintopisteinä omaa toimenkuvaa pohdittaessa kuin kahdella vastaajalla.

” Emmä tiä, mä haluun sellasen työn, mistä mä tykkään, emmä siinä hirveesti rahaa aattele. Ennen mä niinku halusin eläinlääkäriks, mutta mulla on matikka niin huono ni mä en pääse, ni mä varmaan luen eläinten sairaanhoitajaks... sillä ei oo kovin hyvä palkka, mut jos se on kivaa ni kyllä sitä voi tehdä.” (T6)

Keskustelu työtä koskevista kysymyksistä ohjautui haastateltavien aloitteesta usein työn murrokseen. Toinen unohtaa haaveammattinsa laskien alan työllistämismahdollisuuden olevan heikko ja toiselle äidin hankala malli toimii varoittavana esimerkkinä. Nuorilla onkin huoli työttömyydestä ja työn saatavuuden vaikeudesta (7 mainintaa).

” Kyllä niitä on joutunu miettimään monesti, että jos on joku ammatti ollu mihin on haaveillu, että enpä lähekkään, että ei siellä oo töitä kumminkaan.” (P4)

" No mun äiti on just sillei, että se nyt opiskelee ja tekee töitä mitä saa, että kyllä sitä sillei on tietonen kaikista tälläsistä ku äiti on itte." (T4)

" Ei tiää, miten tää tulevaisuudessa tää työttömyysjuttu menee mutta eipä se taia olla mihinkään menossa." (P6)

Kysyttäessä vielä tarkemmin niitä aloja tai toimenkuvia, jotka tuntuivat kiinnostavilta, saatiin vastauksiksi kaksi "linjausta". Tytöillä luonnehdinnat tulevaisuuden ammateista tai työtehtävistä painottuivat sosiaaliseen työhön (4 mainintaa). Erityisesti hoitotyö nähtiin kiinnostavana (3 mainintaa) Kahdella tytöllä ammatillinen kiinnostus liittyi tiiviisti eläimiin ja luontoon, mutta varsinaista ammattia tai ammattikuvaa ei vielä kyetty hahmottamaan. Useampien vaihtoehtojen mahdollisuus tuli esiin yhdellä tytöllä. Poikien tulevaisuuden työhaaveissa korostui teknisyys ja koneet. Kuudesta vastaajasta neljä ilmoitti tahtovansa tietokonealalle, tosin yksi poika piti muitakin mahdollisuuksia avoimina. Kaksi muuta toivetta olivat lentäjän ja rakennusalan työntekijän ammatit. Raakaa luokitusta tehden työn luonnehdinnat sijoittuvat akselille sosiaalisuus (tytöt) – teknisyys (pojat).

Koulun työelämään valmistava funktio nähtiin melko kapeana. Työelämään tutustuminen (Tet-päivät) sekä oppilaanohjaajan "vinkit" ilmaistiin useimmin (8 mainintaa) niinä väylinä, joista on saatu arvokasta tietoa. Kuitenkin tätä tietoa välittyi liian niukasti ja liian harvoin (4 mainintaa). Lisäksi kaksi nuorta koki, ettei koulu valmista työelämään millään tavalla. Kouluelämän tilanteet itsessään olivat hyödyllistä oppia työelämän perustaksi kahden nuoren mielestä. Kysyttäessä hieman toistaen, mistä nuoret sitten saivat opastusta ammattia koskeviin kysymyksiin vastattiin vanhemmat (7), koulu (4), ja kaverit (1). Kaksi nuorta ilmoitti, etteivät he saa vinkkejä vielä mistään lähteistä.

6.4 Vapaa-aika

Vapaa-aikanaan nuoret uppoutuvat omiin liikuntaharrastuksiinsa, seuraavat mediaa ja oleilevat kaupungilla. Erilaisista harrastuksista ylivoimaisesti suosituksen oli jonkinlainen liikuntaharrastus (9 mainintaa). Nuoret harrastavat uintia, sulkapalloa, ratsastusta, erilaisia tansseja, kävelyä ja joukkuepeleistä erilaisia palloilulajeja (jääkiekko, jalkapallo, pesäpallo, koripallo). Yhteistä kaikille yhdeksälle vastaajalle oli, että liikunta vie suurimman osan vapaaajasta. Muita harrastuksia nuorilla oli lukeminen (2 mainintaa) sekä laulaminen (1 maininta). Mediaa nuoret seurasivat myös aktiivisesti (6 mainintaa). Tietokonepelejä ilmoitti pelaavansa kolme poikaa. Vapaa-aikaa vietetään myös kaupungilla (6 mainintaa). Käyntikerrat ovat kuitenkin melko satunnaisia ja useimmilla ne olivat harventuneet edellisistä vuosista; jonkinlaista kylästäymistä ja turtumista kuvaili kaikkiaan neljä nuorta.

” ... siis mä en enää... sehän tässä mun mielestä on itellä hauskaa, että mä en enää... et ennen mä olin just sillei, et koko ajan käymässä ja kiertelemässä ja halunnu koko ajan lisää vaatteita ja tällästä, ihan ku ei ois tarpeeks vaatteita niinku. Nyt mulla on niinku sellanen, et mä en jaksa käyä enää kättelemassa.” (T2)

” Istuskellaan ja käyään kaupoissa ja... ennen mua kiinnosti enemmän kaupungilla oleminen, mut ei enää... niinku seis-kalla ja kasilla.” (T6)

Kaupungilla käynti ja oleskelu selittyy vastauksissa paljolti sillä, että se toimii kohtauspaikkana kavereiden tapaamiseen, yksikään haastateltava ei nähnyt sitä itsessään tärkeäksi. Nuorten vapaa-aikaan liittyvät olennaisesti kaverit, joita tavataan erityisesti harrastusten parissa tai juuri kaupungilla (yhteensä 10 mainintaa).

Seura- tai järjestöelämään kahdestatoista nuoresta kuului kolme. Kahdeksan nuorta ei kuulunut mihinkään järjestöön tai seuraan. Neljällä nuorella oli joi-takin kokemuksia seuratoiminnasta (partio, urheiluseura), mutta ajanpuute tai kiinnostuksen hiipuminen oli tuon harrastuksen lopettanut. Silti nuoret ilmoittivat, että heillä on riittävästi harrastuksia (10 mainintaa), ainoastaan kaksi toivoi niitä lisää.

Mikä merkitys harrastuksilla nuorten elämässä on? Useimmin kerrottiin jonkinlaisesta arjesta irtautumisesta, ”paosta” elämyksiin (5 mainintaa). Harrastusten myötä mahdollistui toisenlainen kokemisen taso, jota omassa arjessa ei muuten esiintyisi.

” ... emmä tiä, ehkä pois hetkeks aikaa tästä arkipäivästä ja koulunkäynnistä... pääsee jotain muuta välillä tekemään.”
(P2)

” No just pääsee pois koulumaailmasta hetkeks, se on tää, ettei siinä aattele muuta tietokonetta pelatessa... että nyt mennään peli läpi tai sitte koripalloo pelatessa, että tehäänpä pari pistettä ja miettii kelle syöttää. Niinku unohtaa nää muut asiat.”
(P4)

” Se vetää mut pois tästä elämästä tavallaan. Tästä kaikesta kaaoksesta, tästä arjesta. Mä meen sinne tallille ni mun ei tarvii ajatella kouluasioita eikä sellasia.” (T4)

” ... aika paljon, ainaki sullei, että mulla lähtee kaikki koulustressit ja paineet pois, ku mä pääsen ratsastamaan ja... emmä tiä... on kai se hieno tunne, ku hevosen saa luottamaan itteensä, ison hevosen tottelemaan allaan... tulee semmonen luotto, on se aika hienoo. ” (T6)

Samaan teemaan liittyvät myös erilaiset mielihyvän kuvaukset (kivaa, hauskaa, jännää). Lisäksi harrastukset mahdollistavat yhdessäolon kavereiden kanssa, jota kaksi nuorta piti erityisen tärkeänä.

6.5 Mediat

Televisio on medioista edelleen keskeisin nuorten elämässä. Kaikki kaksitoista nuorta ilmoittivat seuraavansa jotain moninaisesta televisiotarjonnasta. Eniten seurattiin ulkomaisia sarjoja (11 mainintaa), joista suosituimpia olivat Salaiset kansiot (6 mainintaa), Kauniit ja rohkeat (5 mainintaa) sekä Melrose place (4 mainintaa). Enemmistö seuraa myös uutisia (7 mainintaa), ja jokaiselle ilmoittaneesta oli tärkeää nähdä ainakin yhdet uutiset päivässä. Uutiset katsottiin juuri tiedon kartuttamiseksi. Muut ajankohtais- ja opetusohjelmat eivät tuntuneet kiinnostavan. Jyrkiä (2 mainintaa) ja Listaa (2 mainintaa) seurattiin jonkin verran. Samoin urheilua televisiosta seuraavien määrä oli pieni (2 mainintaa). Elokuvia videolta katsoi kuusi haastateltavaa. Radiota nuoret kuuntelevat melko vähän (4 mainintaa). Kuuntelijoita yhdisti se, että radio oli auki ainoastaan ”taustalla”, erityisiä ohjelmia ei mainittu yhtään. Silti nuoret kuuntelevat musiikkia, mutta tämä musiikki valikoituu omien mieltymysten pohjalta (9 mainintaa).

Medioitten seuraamiseen sisältyy erilaisia merkityksiä. Useimmiten televisio nähtiin elämysten antajana sekä – aivan kuten harrastuksetkin - todellisuudesta irtautumisen välineenä (7 mainintaa).

” Emmä tiiä... siinä on hyviä vitsejä siinä Team Ahmassa ja X-filesissä on jotain semmosta... muuta.” (P2)

” Joo! Elokuvia ja sarjoja... nyt joskus... se meni tauolle nii sit on jääny vähemmälle tuo Salaiset kansiot... Kauniit ja rohkeet sillon tällön... ne on mielenkiintosisia ja pysyy ajan ta-salla.” (P4)

"Toisaalta tuntuu, että ne on ihan tyhmiä kun niissä tapahtuu vaan kaikkee järetöntä, mut toisaalta sit se on hauskaki kattoo sellasta... emmä tiiä, mä vaan katon aina, et se on pakko kattoo nyt, ku jää niin jännään kohtaan ja tälle näin." (T2)

"Mä oon teeveefriikki! Salaiset Kansiot! Siis se on aivan super! Siis... mulla on tällänen kansio, se on täynnä X-filesiä. Mä oon aivan hullu fani. - - Mulderilla ja Scullyllä niillä on semmonen... siinä on sähköä... joo se on taas tätä mun romantiikkaa, kukaan ei tajua sitä ikinä... mun mielestä jokaisessa kohtaussa... huuuu romanttista! - - Mä katon amerikkalaisia elokuvia... mä opettelen kaikista elokuvista ja teeveesarjoista ulkoo niitä, mitä ne löpöttää ja sit mä löpöttelen niitä itsekseni ja sit kaikki hermostuu." (T5)

Myös tiedonsaannin kanavana median rooli on tärkeä (7 mainintaa).

"Kyllä mä haluan ainaki tietää... kun meilläki tuntuu... että meilläki on hyvin kaikki asiat täällä Suomessa, mutta muualla... me ei välttämättä ees tietä, kuinka kauheeta muualla sitte on." (T2)

"Uutisista saa tietää mitä tapahtuu." (P6)

Pelkkänä rentoutumismuotona, ilman sen suurempaa elämystarjontaa, television koki yksi vastaaja. Kahden nuoren vastauksissa medioiden merkitys tuntui olemattomalta.

Uusi tietotekniikka on kaikille vastaajille tuttua. Kahdestatoista nuoresta tietokone on kotona yhdeksällä. Yleisesti ottaen tietokonetta käytetään kuitenkin suhteellisen harvoin (7 mainintaa) ja silloinkin hyötytarkoituksessa, kuten esimerkiksi esitelmiin tai yleiseen tiedonhakuun. Tosin innokkaita harrastajakin aineistosta löytyi (4 mainintaa). Kaikki he olivat poikia, joita yhdisti ni-

menomaan kiinnostus erilaisiin peleihin. Koulu on kodin lisäksi se paikka, jossa uuteen tietotekniikkaan tutustutaan. Internet oli tullut tutuksi koulussa ja muissa ympäristöissä (koti, vanhempien työpaikka) sitä käytti kaikkiaan viisi nuorta. Myönteisestä tietokoneisiin suhtautuminen oli viidellä, selvästi kielteistä kahdella ja neutraalia kolmella haastateltavalla.

6.6 Perhe ja kaverit

Perheenjäsenet, muut sukulaiset ja kaverit ovat haastatelluille nuorille odotetusti läheiset ihmiset. Tavat, joilla yhdessä ollaan ja arkea vietetään vaihtelevat kuitenkin rajusti eri nuorten välillä. Seurustelusuhhteessa eli yksi poika, kahdella muulla ensimmäinen ”romanssi” oli jo ehtinyt päättyä.

Nuorten perhetilanteet voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ensinnäkin oli ehjiä perheitä, joissa elämä on kulkenut tasapainoisesti ja ilman suurempia hankaloittavia kriisejä (8 mainintaa). Toisaalta löytyi myös hajonneita koteja sekä suoranaisia perhehelvettejä, joissa nuoret ovat kohdanneet ikäviä haasteita, kipeitäkin kasvun paikkoja (4 mainintaa).

” Perhe on tosi tärkeä... mulla on yks sisko ja kaks veljee, et meitä on neljä yhteensä.” (T1)

” Mä oon tyytyväine, ku perhevälit on... tosi hyvät ja sillei.” (T2)

” Mullahan on velipuoli ja siskopuolia muutama, mutta mä en oo koskaan nähny niitä. Mä en oo nähny mun iskääkään. Meiän isä vaan haasto mut kerran oikeuteen, se oli ensimmäinen yhteydenotto. - - Oon mää siis... mä vielä vähän aikaa sit aattelin, että varmaan haluan tavata sen, mutta nykyään ni mä, että ei sitä kestä... se vois olla aika kova pala nähdä. Just pienenä se mun velipuoli yritti niinku, että mä kävisin sen luona, mutta mä olin siitä jotenki niin katkera et

se... ku isä soitteli sille ja tapaili sitä viikottain ja mua se ei ollu koskaan käyny kattomassa, niin en minä sillei hirveesti pitäny yhteyttä.” (P4)

” Mä saan tietysti rakkautta ja turvaa... semmosta.” (P6)

” Iskä on muuten sillei... et se on vähän väkivaltanen ihminen... se on yrittäny lopettaa tupakanpolton ja sit se on siinä välillä heitelly seinille ja kaikkee muuta hauskaa... oon saanu mustelmia... että siis yleensäkki mä oon ollu just se, mihin väkivalta on kohdistettu.” (T5)

Vaikeisiin perhetilanteisiin liittyy olennaisesti myös oman vastuun tunteminen. Nuori itse yrittää toimia ongelman ratkaisijana tai ainakin ”ymmärtäjänä”. Tasapainoisissa perheissä nuorilla ei tämänkaltaista vastuunkantoa ilmennyt.

” Sit mä kumminki yritän ymmärtää iskää, et miks se on tehny ... sitte aina tilaisuuden tullen mä yritän niinku että mä kiitän sitä, et mä halaan sitä... et jos se auttais sitte. Et se tarttee vaan hellyyttä ja rakkautta, mut sitte se ei vaan osaa purkaa sitä... muuten ku ehkä vakivallalla tai jotain.” (T5)

Mitä läheisten kanssa tehdään? Mainintoja tuli pääosin suhteessa kavereihin (8 mainintaa). Kerrottiin yhdessäolosta sekä erilaisista toiminnoista. Yhteiset harrastukset sekä oleskelu toisten luona kuului rutiineihin.

” Mä oon mun kavereitten kanssa aika paljon... ja sitte mä katon telkkaria mutten tee läksyjä siis sillei koko aikaa, mutta sillon ku kerkee ja sitte mä käyn kaupungilla sillon tällön.” (T1)

” No me ollaan joko kavereitten luona tai sitte mennään eloku-

viin tai jotain.” (T3)

*” Talvella käyn kavereitten kans pelaamassa jääkiekkoo ja ke-
sällä jalkapalloo ja uimassa.” (P3)*

Kaupunki toimi kohtaous- tai oleskelupaikkana muutamalle nuorelle (4 mainintaa). Koti edustaa paikkaa, jossa ”vaan ollaan” ja paikkaa jossa tiivistyy turvallisuuden ja hyväksynnän tunne. Kaksi nuorta kuitenkin ilmoitti matkustelewansa perheen kanssa ja yhdelle tytölle se oli edellytys harrastustoiminnalle.

Läheisiin ihmissuhteisiin liittyviä merkittäviä elämäntapahtumia tuotiin myös esiin (5 mainintaa). Yhteiseksi nimittäjäksi nousi näiden tapahtumien tai tuntemusten synkkä luonne. Kolmella nuorella nämä kipeät asiat liittyivät juuri perheeseen, yhdellä kaveripiiriin. Jokaisella maininneista nämä ikävät kokemukset tuntuvat yhä omassa elämässä. Asioita pohditaan, puntaroidaan ja niitä yritetään itselle ”järjellistää”.

*” ... kun mä sanoin, että mä oon kiinnostunu näistä itsemur-
hajutuista ja tämmösistä, ni se on ehkä ollu sitä, että mun
entinen poikakaveri, niin se on niinku yrittäny itsemurhaa ja
sit mä oon niinku jutellu sen kanssa siitä ja selvitetty se asia,
ku se ei kellekkään muulle halua jutella, ni sit mulla alko
semmonen kiinnostus siitä, et mä halusin enemmän tietoo ja
tietoo. Et kuiteski kokenu tollasia juttuja itekki.” (T2)*

Mitä läheiset ihmissuhteet antavat nykypäivän nuorelle? Vastauksia annettiin pääosin suhteessa kavereihin (6 mainintaa). Asioista puhuminen ja se, että on joku joka kuuntelee, sekä yhdessäolon hauskuus olivat niitä asioita, jotka koettiin tärkeiksi. Perheen (3 mainintaa) taholta saatiin rakkautta, turvaa sekä tunnetta luotettavuudesta. Oli myös nuoria, joiden ihmissuhteisiin liittyi suurta epävarmuutta ja huolenaiheita (3 mainintaa). Toivo ja odotus paremmasta huomisesta eli voimakkaana näiden nuorten elämässä.

6.7 Identiteetti ja yhteiskunta

Haastattelurungon viimeisimpänä olivat kysymykset identiteetistä, omasta itsestä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Oman itsen määrittely tapahtui useimmiten luonnekuvauksin (10 mainintaa).

”Mä oon semmonen luotettava ja hyväntahtonen.” (P2)

*”Välillä rauhallinen ja välillä äkkipikainen, huumorintajuinen ja...
emmä oikein muuta.” (P3)*

”Varmaan aika kiltti.” (T6)

Toisaalta oma elämä näyttäytyi myös sosiaalisten suhteiden kontekstissa (4 mainintaa), jolloin itseä paikannettiin suhteessa kavereihin, muihin perheenjäseniin ja laajempaan sosiaaliseen ympäristöön.

”No mä nyt oon varmasti semmonen aika kapinallisuontonen. Monesti oon huomannu, miten minä oon eri mieltä kun muut. Mieliä on varmasti aika vahvat, minä puolustan niitä aika... kun mä mietin missä ne muut on, kun ne ei tiiä ees poliittista kantaansa... mä oon aika vasemmistolainen, vaikka ammatti... sen perusteella vois päätellä, että oikeistolainen. Sit mä oon monopolihommia vastaan... en käy McDonaldsissa ja kokista en juo ollenkaan... sillai, että mä en osta niitä. Adidasta, Filaa ja Nikeä en käytä tällä hetkellä ollenkaan johtuen siitä, että ne on just sen takia... ostetaan, et kun vaan muilla on.” (P4)

Myös luonnon merkitys omalle identiteetille tuntui olennaisena kolmen haastateltavan elämässä.

” No mä tykkään luonnosta kauheesti... kyllä jokainen ihminen tarvii sen oman rauhankin ja sitte olla vaan itsekseen.” (T4)

” Kyllä mun mielestä luonto on tärkeä. Ilman luontoo ei oo ihmistä. Ihminenki on vaan osa luontoo.” (P4)

Kysyttäessä niitä tekijöitä, jotka ovat eniten vaikuttaneet omaan ”kasvuun” nousi esiin kaksi selkeää pääluokkaa. Perhe (11 mainintaa) ja kaveripiiri (4 mainintaa) ovat tuntuivat edelleen tärkeimpinä taustavoimina ihmisenä kasvamisessa ja kehittymisessä. Yksittäisiä vastauksia tuli myös harrastusten, koulun, sukulaisten ja asuinpaikan suuresta merkityksestä omassa elämässä.

Yhteiskunnan hahmottaminen nimenomaan yhteiskuntana oli nuorille vaikea ja haasteellinen kysymys. Omaa suhdetta yhteiskuntaan tarkasteltiin usein suhteena kotipaikkakuntaan sekä siltä kannalta, mitä mahdollisuuksia se omalle elämälle antoi (7 mainintaa). Yhteiseksi nimittäjäksi näissä vastauksissa nousi positiivinen suhtautuminen; kotikaupunki koettiin monien mahdollisuuksien paikkana oman elämän toteuttamiseen (liikunta, koulutus), jossa hyvät kulkuyhteydet sekä puhdas luonto saivat niin ikään myönteistä palautetta.

” Siis täähän on mulle oikein sopiva paikka, ei oo mikään kauheen iso. Kun mä en kaupungissa viihy täälläkään vaikka kuitenkin ihan... kyllä tässä on kuitenkin aika paljon luontoo ympärillä, että ei tarvii kovin kauas mennä ja... kuiteski tässä on urheilumahollisuuget on, tossa hallit on ja... no kyllä mun mielestäällä aika hyvin pystyy harrastaa ja koulujakin on vaikka kuinka paljon.” (T4)

” Jyväskylähän on ehkä Suomen paras kaupunki... ei oo mikään hirveen iso ja täällä on hirveen kansainvälistä porukkaa ja täällä on hyvät opiskelumahollisuudet.” (P5)

Selvää yhteiskuntatietoisuuttakin löytyi (2 mainintaa), sellaista ajattelua, joka edellyttää monipuolista kiinnostusta sekä suoraa kriittisyyttäkin yhteiskunnallista elämää koskeviin kysymyksiin. Oma maailma paikantui näin osaksi laajempia suhteita. Ajatuksissa olivat yhteiskunnalliset rakenteet, sosiaaliset suhteet, globaalitason kysymykset kuin filosofisemmatkin näkemykset ihmisistä ja näiden kanssakäymisistä.

” Mun mielestä tää on aika pinnallista elämää täällä. Annetaan ihmisille vääränlainen käsitys ehkäpä, tästä maailmasta taikka sitte annetaan uskoo liikaa. – Mediaki vääristää niin paljon ihmisten elämää... ne saattaa luulla aivan eri lailla kun asiat on. Sitte mun mielestä tuo rahanhimo on menny aivan liian pitkälle. – Ihmiset ei välitä niin paljon toisistaan, et se on just se oma... että saa rahaa. Sitte ei kiinnitä lähimmäisiin niinku huomiota.” (P4)

Haastattelurungon viimeinen kohta koski unelmia ja pelkoja. Nuorille nousi mieleen paljon ajatuksia ja samaan vastaukseen tuli näin erilaisia kuvauksia.

TAULUKKO 2. Unelmat

Unelmat

Työhön liittyvät 12

Opiskelupaikan saaminen 11

Perhe ja elämäkumppanin löytäminen 5

Onnellinen elämä 3

Terveys 2

Työn ja työnsaannin merkitys sekä näihin tiiviisti liittyvä jatko-opintoihin pääseminen muodostavat keskeisimmät unelmat haastatelluilla nuorilla. Joillekin

hartaimpana toiveena oli pääsy vain työhön, olipa se lähes millaista tahansa. Toisinaan taas palkkaus ja työssä viihtyvyys nousivat tärkeälle sijalle.

” ... että pääsis hyvään ammattiin... työ ois, että... töitä ku sais isompana sitte. - - ... ja kyllä mulle nyt melkein tommonen ruohonleikkuukin käy ja muut tommoset, että...” (P3)

” ... että mä saan jostain semmosen ammatin itelleni, että mä tuun jotenkuten toimeen ees.” (T4)

” Sais tehä miellyttävää ja hyväpalkkaista ja kiinnostavaa... työtä... sais olla pomona.” (P6)

Opiskelupaikkaa koskevat unelmat tuntui helpommilta saavuttaa; usein ilmoitettiin jo suoranaisia paikkoja tai opintolinjoja, jonne uskottiin pääsevän. Unelmat (taikka useimmiten toteutumassa olevat toiveet) jatko-opinnoista kytkeytyivät tiiviisti työelämän pohdintoihin. Nuoret haaveilivat myös ”sen oikean” löytämisestä, jonka kanssa elämään varmuutta ja tarkoitusta tuova perhe-elämä olisi mahdollista. Onnellista elämää yleensä sekä terveyttä unelminaan piti muutama haastateltava.

Pelot jakautuivat selvästi kahteen erityyppiseen teemaan (TAULUKKO 3). Toisaalta oli pelkoja, jotka olivat suuntautuneet muuhun kuin omaa elämää koskeviin kysymyksiin. Näitä ”yleisiä” pelonaiheita oli enemmistöllä (8 mainintaa). Myös omaan elämään ja sen edellytyksiin sisältyi omia huolenaiheita (5 mainintaa)

TAULUKKO 3. Pelot

"Yleiset pelot"	"Oman elämän pelot"
Sota 3	Työttömyys 5
Luonnon tuhoutuminen 2	Sairastuminen, kuolema 3
Kehityksen nopeus 1	
Kloonaus 1	

Yleiset pelot olivat kaikki jollain tapaa yhteiskunnallisia pelkoja. Sota, joka näistä mainittiin useimmin, ei kuitenkaan saanut mitään käytännönläheisiä muotoja; vastauksissa ei esiintynyt sellaisia suoria tilanteita tai pelkoja oman maan puolesta. Vihollisiakaan ei kyetty nimeämään. Se, että muualla soditaan herätti kuitenkin ajatuksia siitä, ettei kotimaassa koskaan noihin tilanteisiin jouduttaisi. Luonnon tuhoutuminen sai sen sijaan konkreettisimpia muotoja.

"No on tietenki kaikki esimerkiks niinku Saimaan norpat ja tom-moset, että ne säilyis... ja kaikki uhanalaiset eläimet." (T6)

"Pelkoja en... mä en itteni puolesta pelkäis, ehkä maailman puolesta... tää kumminkin tuhoutuu, mutta sitä vois varmasti siirtää kauemmaks, et se ratkasu saasteitten poistumiseks ja kasvihuoneet... on varmaan se suurin aihe." (P4)

Oman elämän peloista työttömäksi joutuminen oli se suurin tulevaisuuden uhkakuva. Sairastuminen tai läheisten ihmisten menetys koettiin myös tilanteiksi, joiden mahdollisuus veti vakavaksi.

" Tietysti se työtilanne, että miten sitä saa... se huolestuttaa ehkä eniten... tota... läheisten menetys, jos rakkaat ihmiset kuolee tai lähtee pois... siinäpä se on." (P6)

" ... pysys terveenä ja ehkä pelkoja sillei niinku kuolema, et jos joku kuolee." (T3)

7 TULOSTEN TULKINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Nuoren oma elinympäristö elää modernisoitumisprosessin myötä jatkuvaa muutosta. Elämä ei ole mitään valmista kulkua, vaan valinnat ja niiden seuraukset tekevät jokaisesta päivästä ja vuodesta juuri tietynlaisen. Ympäristön tarjotessa lukuisia vaihtoehtojaan (ja rajatessa pois toisia), tulee niitä väisämättä mietittyä. Mitä tekisin elämälläni? Mitä tekisin itselleni? Yhteiskunnallisessa murroksessa nuorten elämäntyyliä leimaa erilaisten vaihtoehtojen yhteensovittaminen. Eteen avautuvat valinnan mahdollisuudet ovat samalla pakkoja. Jotain on aina joka tapauksessa tehtävä. Aineiston nuoret elävät monisyistä todellisuutta lukuisilla kentillä. Koulu, työsuunnitelmat, harrastukset, mediat, kulutus ja läheiset ihmissuhteet tarjoavat oman osansa arkipäivän kokemiseen. Nuoret kohtaavat tänään gergeniläisen (1991, 73, 112) ”päällekkäisyyksien yhteiskunnan”. Siihen sisältyy dynaamisuutta ja riskejä, se sisältää refleksiivisyyttä ja perinteiden hiipumista. Tunnistamisen kato niin kuin globalisoituminenkin kuuluvat siihen myös. Tämä asetelma muodostuu identiteeteille tai identiteeteille koetinkiveksi.

Yhteiskunnan ja yksilön välinen jännite siis näkyy ja tuntuu. Toisaalla elämänjäsentäjät vaihtavat muotoaan (koulun merkitys, media, perhe) mutta silti haastatelluilla nuorilla on myös oma elämä eletävänä, olipa ympäristö sitten millainen tahansa. Tulemme taas paradoksiin. Aittolan (1997, 59–60) käsittelemää omaa elämää elää tietysti jokainen itse; yksilölliset ajatukset kulkevat omaa rataansa, maailma hahmottuu omien suodattimien kautta. Arkiiset tekemiset, ilot ja huolet ovat pinnassa ”nuorten omina tunteina”, mutta silti instituutiot säätelevät niitä ja ne voivat jopa saada nämä nuoret onnelliseksi (päästämällä kouluun, tarjoamalla työn, parantamalla sairaudesta) tai olla vastavoimana, joka kuljettaa epäsuotuisaan, ei-toivottuun suuntaan (sairastuminen, työttömyys, luonnon tuhoutuminen). Yksinkertaisesti sanottuna: elämänkulku määrittynyt nyt ulkoisen todellisuuden lukuisissa variaatioissa.

Modernisoitumisen mainingit näkyvät konkreettisesti niillä elämänalueilla, joilla nuoret elävät. Koulu näkyy tutkimuksessa hämmäntävänä paikkana. Vaikka se on usein ikävää, tiedostetaan se silti tärkeäksi. Vaikka se nähdään välineenä työelämään pääsyyn, se ei kuitenkaan takaa mitään. Koulun asema on problematisoitunut; näille nuorille sen antama lupaus tulevaisuuden kannalta käy yhä pienemmäksi. Kuitenkin se pieni lupaus tekee koulusta hyvin tärkeän. Beckin (1986, 238) kummitusasema –vertaus on siis yhä ajankohtainen. Koulun esineellistyminen ohjaa omien tarkoitusperien puntaroimiseen. Aineiston nuoret pohtivat, mitä heidän kannattaa oikeastaan tehdä? Mihinkä he lähtisivät jatkamaan? Pitäisikö heidän ottaa lisää aikaa väli-vuodesta? Selviä, oikeita vastauksia ei ole mahdollista saada ja silti päätöksiä omaa elämää koskevista kysymyksistä on tehtävä. Se on vaihtoehtojen mittailun haastavaa abstraktia peliä (Ziehe 1991, 16–35; Gergen 1991, 73) ja juuri sitä, mitä Giddens (1995, 106–109) tarkoittaa modernin refleksiivisyyden laajentumisella minän pinnalle.

Aineiston nuorista vain kolmanneksella oli kokemusta työelämästä. Silti työhön pääsyä pohdittiin ja hahmoteltiin sellaisen työn piirteitä, joissa tulevaisuuden aikuisena hyvin viihdyttäisiin. Näin oman elämän ja identiteetin kannalta pelkkä elämisen tässä-ja-nyt –akseli ei tunnu riittävältä: on pohdittava pidemmälle, sitouduttava jonkinlaiseen oman elämän tulevaisuusajatteluun ja taas puntaroitava ympäristön tarjoamia lukuisia mahdollisuuksia. Mitä tämä merkitsee identiteeteille? Ne asettuvat beckiläiseen maailmaan (Aittola ym. 1997, 59–60) joka on ”kokeilevan elämän” maailma ja jossa jatkuva valintojen teko ajaa lopulta myös uusiin identiteettikokeiluihin.

Tietoisuus työn saamisen vaikeudesta tuntuu jo haastateltujen elämässä ja pakottaa heidät hahmottelemaan omia, vielä orastavia toiveita ja elämän suunnitelmia. Entä jos valitsen väärin? Mitähän minusta tulee? Miksi haluaisin tulla? Nämä kysymykset tulevat kovin vaikeiksi vastattaviksi tilanteessa, jossa yhtä ja ainoaa oikeaa vastausta ei ole olemassa. Varmuudet ja kestävydet katoavat, kuten Beck (1995a, 11–31) esittää. Esimerkiksi koulusta nuoret eivät kokeneet saavansa tarpeellisia vinkkejä heidän elämäänsä kos-

keviin kysymyksiin. Kuitenkin työelämän kysymyksiä pohditaan jo perusteellisella (tilanteeseen valmistavalla) tavalla; oma asemakin ymmärretään jo osana laajempaa ympäristöä (työnhaku muista Euroopan maista). Maailmamme mittasuhteiden pieneneminen sekä sellainen kokemusten välittymisen laajentuminen, josta Giddens (1991, 23—27) puhuu, puskee esiin myös toista kautta. Tutuiksi tulleet tietokoneet välittävät maailmastamme tietoa yhä enemmän ja näin nuorten näkemykset avartuvat.

Erilaiset vapaa-ajan toiminnot ovat nuorille hyvin tärkeitä. Ne tuovat niitä toivottuja ja kaivattuja elämyksiä, joita ei muussa arjessa esiinny. Pakoa todellisuudesta, pakoa arjesta, kuten aineiston nuoret itse sanovat ja sitä he kokevat tarvitsevansa. Harrastukset toimivat voimien ”palauttajana”. Päiviin tulee toisenlaista kokemista. Urheilun tuoma fyysinen nautinto, lemmikkien hoito tai uppoutuminen elokuvan tapahtumiin saavat unohtamaan... unohtamaan vastuut, valinnat, huolet ja toiveet. Elämän tosiasiat irtoavat vähäksi aikaa, ei tarvitse miettiä eikä ajatella... riittää kun antaa mennä! Elämykset näillä nuorilla ovat totaalisia. Ne ovat syviä, ihania, mahtavia ja niitä janoetaan todella. Näin tehdään matkaa lähemmäksi sitä toisenlaista itseä, ”vaihdetaan minuutta”, kuten Gergen (1991, 68—69) asian ilmaisee. Tämä on sellaista omaa aitoa kokemista, jossa ei tarvita josseja tai muttia. Harrastukset ovat se paikka, jossa saa keskittyä juuri siihen hetkeen: koripalloa pelaava poika ei ehdi pelissä miettiä omaa tulevaisuuttaan, ratsutalliilla olevalle tytölle kaikki muu paitsi se hevonen jää sivuun. Kaupungilla kavereiden kanssa oleskelu ja kuluttamisesta saatu nautinto ovat sitä ”relaa” ja ”vain olemista” (haastateltujen nuorten ilmauksia), jota tarvitaan.

Monet nuoret sanoivat kavereiden olevan tärkeitä; heihin samastutaan ja heidän kanssaan jaetaan jotain yhteistä (liikunta, shoppailu, ajatukset). Tämä yhdessäolo ja ”kanssa eläminen” toimii varmasti eräänä identiteettityön perustana. Vapaa-ajan ”mukavammat” toimintaympäristöt ja mielihyvän kokemiset ovat näille nuorille, kuten Aittolan ym. (1995, 37—38) tutkimuksessa, vastapaino vaativalle koulutyölle. Harrastuksista ja vapaa-ajan toimin-

noista palataan taas toisenlaiseen todellisuuteen, siihen missä pelataan reaalielänteilla.

Myös mediat tarjoavat haastatelluille nuorille elämyksiä ja mahdollisuuden arjesta irtautumiseen. Salaisia kansioita jännittävä tai Team Ahmalle naurava nuori unohtaa hetkeksi omat asiansa. Uutiset ja joskus myös tietokoneet avaavat oven johonkin toisenlaiseen, ainakin sellaiseen jossa oma asema ei aina ole miettimisen kohteena. Oma minä paikantuu osaksi laajempia suhteita tai elementtejä.

Perheen kanssa "oleskellaan" ja joskus harrastetaan yhdessä. Tästä muodostuu yhä kantava perusta, joka tuntuu luottamuksena nuorten elämässä. Läheiset ihmiset, joihin voi turvautua ja jakaa kokemukset tuntuu yhä olevan keskeisellä sijalla nuorten elämässä. Yhdessä elämisestä ja olemisesta syntyy luottamuksen ja jatkuvuuden tunnetta, jota ympäröivästä yhteiskunnasta on paikoin vaikea hakea.

Ydinperhe edelleen tärkeästä asemastaan huolimatta osoittaa muuntumisen merkkejä; uudenlaiset perhemallit valtaavat alaa ja siitä syntyvät uudet olemisen tavat tuntuvat hämmentäviltä, joskus ahdistavilta. Osa aineiston nuorista pohtii omaa paikkaansa ja asemaansa, kun ympärillä näkyy siskopuolia, velipuolia, uusia isiä tai äitejä. Mihin hän oikeastaan kuuluu? Väkivaltainen isä tai työttömyyden tuoma ahdistuneisuus latistaa iloisuuden tunteen. Perhehelveteissä elävät nuoret joutuvat miettimään ja jopa keksimään ratkaisukeinoja vakaviin ongelmiin. Tässäkin kohtaamme valinnat; miten toimia ja millä keinoin, ovat niitä kysymyksiä, joihin nuortenkin on näissä tilanteissa vastattava. Nekin, jotka elävät onnelliseksi luokittelemaansa perhe-elämää ovat tietoisia tämänkaltaisista vaikeuksista: tieto välittyy ja nuoret tietävät yhä enemmän. Ziehen (1991, 36—38) kuuluttama aikuisten maailman ja sen moninaisten mallien näkeminen on haastatelluilla nuorilla ainakin tältä osin konkreettista.

Yhteiskunnallisessa modernisaatiossa samoihin tilanteisiin sisältyy tietty kaksoislataus. Asioiden vastakohtat ja niihin sisältyvät tunteet limittyvät yhdeksi hämmentäväksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi työttömyys ja sairastumiset ovat haastatelluilla nuorilla suurimpia pelonaiheita ja samalla unelmoidaan hyvästä työstä ja terveydestä. ”Menisipä hyvin, mutta voi käydä myös toisin ja mitähän sitten teen” –ajatuksat ovat todellisia. Tämä on haastateltujen nuorten riskiyhteiskuntaa, jossa Beckin (1995a 11—22) sanoin elämän ennustettavuus ja ympäristömme selkeys vähenee. Näin giddensiläinen refleksiivisyys, monien kulkusuuntien ja tapahtumien mahdollisuus näkyvät aineistona olleiden nuorten elämässä (Giddens 1995, 249—250).

Refleksiivisyys näkyy muutoinkin. Elämäkulkua tulevat määrittämään ristiriidat ristiriitojen perään. Mistään ei saa oikein otetta ja varmuudetkin lipsuvat. Haastateltujen nuorten elämä ei ole mitään valmista kulkua, jota kyetään suunnittelemaan ennalta. Nyt on näin ja huomenna voi olla toisin. Elämisen useat vivahteet ovat läsnä ja ne hajottavat ihmisen ajatuksia moniin suuntiin. Järkevä, mielekäs kokonaisuus tulee vaikeaksi hahmottaa. Tässä tilanteessa identiteetin rakentumisen ja rakentamisen itsestänselvyydet katoavat. Identiteetti saa refleksiivisen luonteensa. Nuorten elämäkulun refleksiivisyyteen sisältyy myös se ”kokemisen jokapäiväinen moninaisuus” tavalla, joka on rajua: esimerkiksi tyttö, joka iltapäivällä nauttii kavereiden seurasta, saattaa illalla ottaa vastaan isän iskut ja hänen päivänsä päättyy hurmion hetkiin hyvän televisiosarjan välittämänä. Monet, limittyneet ja keskenään ristiriitaiset ajatukset mahtuvat ihmisen päivään. Kasautuvatko ne, purkautuvatko ne? Joka tapauksessa ne on pystyttävä käsittelemään; on osattava olla ”erilainen ihminen” eri tilanteissa. Tällöin on omistettava Kellnerin (1992, 141) kuvamia roolien variaatioita ja ”muita minuuksia” joita nuorten elämän vaihtuvat olosuhteet edellyttävät.

Nuori tarvitsee kuitenkin pysyviä elämänjäsentäjiä - olkoonkin, että nuo jäsentäjät ovat usein jatkuvassa muutoksen tilassa ja mitään pysyvää voi enää harvalla elämäsuunnalla toivoa. Vaikka perinteet näyttävät katoavan, on haastatelluilla nuorilla yhä jotain, johon voi minuutensa ripustaa. Perhe, ka-

veripiiri, harrastukset, sukupuoli tarjoavat omat kiintopisteensä, joihin nuori ihminen voi itsensä kiinnittää. Tällöin tarvitaan erilaisia rooleja (kellneriläisiä roolien variaatioita) Kotona ollaan eri tavalla mitä koulussa ja kavereiden kanssa elämä saa erilaisia sisältöjään. Tämä on tärkeä sosiaalinen kyky; on siedettävä eri roolien välisiä ristiriitoja ja mukauduttava nopeasti roolista toiseen. Ympäristö siis vaatii nuorelta abstraktia kykyä liikkua eri elämänsisältöjen välillä ja kykyä yhdistellä näitä sisältöjä. Myös ”yhteispeli” eri elämänalueiden välillä nousee merkittäväksi tekijäksi. Kysymykseen kuka minä olen on vastattava eri tilanteissa eri tavalla.

Erilaiset todellisuuden muodot ”kyllästävä” minää kaiken aikaa. Lukuisat tilanteet ja ajatukset, elämykset ja tuntemukset, mahdollisuudet ja valinnat, unelmat ja epävarmuudet yhdessä johtavat siihen, että ihmisen oma identiteetti tulee pulmalliseksi. Kuka minä tunnen olevani? Kysymys tuntuu hankalalta. On niin paljon vastattavaa. Nyt olen tätä, kohta tuota ja huomenna toista. Muutun olosuhteiden mukaan ja siihen tarvitsen monia rooleja ja minuuksia. On siis monia käsityksiä siitä, mitä olen. Eläinhän itsekkin montaa todellisuutta, olenhan itsekkin enemmän kuin yksi ja sama. Aineiston nuorten elämä on tänään elämää yhteiskunnallisessa murroksessa, jossa keskeisiksi haasteiksi identiteettien rakentamisessa nousevat seuraavat teemat:

- 1) Oman äänen kuuntelu lukuisten mallien yhteiskunnassa
- 2) Itselle olennaisten elämänsisältöjen erottaminen ja arvoitusten tekeminen (mitkä asiat ovat tärkeitä, mistä asioista pitää kiinni)
- 3) Monikerroksisen identiteetin tai identiteettien muodostaminen
- 4) Ulkoisten epävarmuuksien ja vaihtuvuuksien sietäminen
- 5) Refleksiivisen identiteetin sietäminen

Ulkoisen ympäristö näyttäytyy yhä vaikeammin tulkittavalta ja omien tukipuiden löytäminen jää nyt yksilön itsensä varaan (vaikka malleja onkin lähes loputon määrä). Kun pysyvien merkityssisältöjen löytäminen vaikeutuu, tilalle tulee kompromissien pakko. Jotkin elämänjäsentäjät muodostuvat toista tärkeämmiksi, jotkut taas ei. Ympäristön varmuuksista luopuminen heittää joka tapauksessa mielenkiintoisen haasteen: se nimittäin avaa mahdollisuuden

rakentaa uudentyyppistä kestävyttä oman itsensä kautta. Tällöin elämän keskiöön asettuvat juuri elämykset, joita tutkimuksessa olleet nuoret niin mieluusti hakevat. Toisaalta myös yhteiskunnan pluralisoituminen voi tuoda identiteettiään etsivälle uusia malleja, joihin voi minänsä ripustaa.

8 DISKUSSIO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli siis selvittää, mitä haasteita aikamme yhteiskunnallinen murros identiteettiään rakentavalle nuorelle avaa. Ongelmatilanteita ja vaikeaselkoisuutta työhön tuo käsitteellinen kirjo määrittelyjen haastavuutena ja käsitteiden yhteensovittamisen vaikeutena. Itse ”pääaiheet”, identiteetti ja uusi ajankuva ovat jo itsessään niin monisärmäisiä ja helposti muoteistaan liukuvia, että kompromissien teko on ollut välttämätöntä. Käsitteiden merkityksiä ei ole kuitenkaan pyritty kaventamaan, liennytys on näkynyt muutaman selkeän kannan ottamisena ja käsitteiden käyttämisenä noiden ajatusten valossa. Tutkimuksessa on pyritty tuomaan esiin ja kokoamaan ajastamme sellaisia piirteitä, jotka edustavimmin yhteiskunnallista tilaa kuvaavat. Tästä monien muuttuvuuksien yhdistelmästä syntyy edelleen se, mitä voimme nimittää uudeksi ajankuvaksi. Sama pätee identiteettiin tai identiteetteihin; mitään yhtä totuutta ei ole löydettävissä, mutta yleisiä ”linjauksia” sitäkin paremmin. Tämä lähtökohta näkyy työn jokaisella sivulla.

Tutkimuksen aihe on tärkeä. Tämän päivän nuoret ovat tietyllä tapaa pioneereja; he kohtaavat yhteiskunnallisen murroksen tässä voimallisuudessa ensimmäisinä. Miten he sen kokevat, mitä se merkitsee heidän identiteetilleen? Tämä kysymys vaatii vastauksen, joka ei kuuntele menneitä tulkintoja identiteetin ja yhteiskunnallisen tilan välisistä suhteista. Jotkin teemat tietysti pysyvät samoina, mutta kulloinenkin aikakausi tuottaa oman todellisuutensa, jopa ”omat ihmisensä”.

Miten tutkimus on tehty? Tämä laadullisen tutkimuksen perustavanlaatuisen luotettavuuteen liittyvä kysymys vaatii aina pohdintansa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua muiden tiedonkeruumenetelmien tavoin omaa etunsa ja sudenkuoppansa. Haastattelukysymysten jäsentely erilaisiin teemoihin on lisännyt saatavan aineiston laajuutta ja monipuolisuutta; aineiston keruu on ollut systemaattista, olipa haastateltava millainen tahansa.

Toisaalta myös aineiston epäloogisuuksia voitiin ennakoida ja haastattelut pysyivät keskustelemina ja tilannekohtaisina. Voitiin kysyä tarkennusta, voitiin palata vaivattomasti aikaisempiin kohtiin, kun tarvetta oli. Teemahaastattelun haittapuoleksi voi muodostua olennaisten asiasisältöjen jättäminen kokonaan huomiotta. Tutkimuksessa käytetyillä eri elämänalueita koskevilla kysymyksillä tämä riski muodostuu pieneksi. Teemahaastattelussa eri vastauksien vertailtavuus voi myös vähetä, koska joustavuus kysymysten muotoilussa ja esittämisjärjestyksessä voi tuottaa huomattavan erilaisia vastauksia johtuen vastaajien erilaisista lähestymistavoista. Tämä pyrittiin minimoimaan kysymällä haastattelurungon kysymykset järjestyksessä ensimmäisestä viimeiseen. Keskustelut ”lähtivät” tietysti elämään ja laajentuivat usein koskemaan muutakin kuin kysyttyä asiaa, mutta näiden tuntemusten jälkeen palattiin aina siihen kysymykseen, joka oli haastattelurungossa seuraavana vuorossa. Syvempi kysymys teemahaastattelulle tiedonkeruumenetelmänä on se, ettei haastattelijalla ja haastateltavilla ole ”yhteistä sanastoa”, jolla ajatuksia muotoillaan ja tulkitaan. Toisen ajatuksiin kiinni pääsemisen vaikeus on saattanut aiheuttaa tulkinnallisia virheitä.

Tutkimustehtävänä oli siis tarkastella yhteiskunnallisen murroksen ja nuorten identiteettien välistä suhdetta. Mikä oli tutkimuksen anti? On selvää, etteivät kaikki aikakautemme ilmiöt esiinny näiden nuorten ”maailmoissa”. Kysymys on ollut pikemminkin siitä, mitkä näistä piirteistä nuoret omassa arjessaan ja identiteetin rakentamisessaan tunsivat. Paljon tunsivatkin. Myöhäis- tai postmoderni elämä luo sekä edellytykset että odotukset sille, että nuoret itse työstävät omat identiteettinsä. Käytetty empirinen aineisto oli kuitenkin pieni. Nämä kaksitoista nuorta kertoivat varmuudella vain omasta elämästään. He eivät olleet kuitenkaan ”marginaali-ihmisiä” eikä heidän elämänsäkään kovin poikkeuksellista ollut. On siis mahdollista ajatella, että heidän tuntemuksensa heijastelee laajemminkin keskisuudessa kaupungissa elävien nuorten kokemuksia. Maaseudun nuorelle yhteiskunnalliset ehdot ovat tietysti toisenlaiset.

Identiteetin rakentuminen aikamme yhteiskunnallisessa murroksessa on monisyinen tapahtuma. Tuo prosessi on pysähtymätöntä kulkua, joten samansuuntaisen tutkimuksen tarve on aina olemassa. Tämän päivän ihmistä ei voi ymmärtää eilisestä käsin. Yhteiskunnat muuttuvat, identiteetit muuttuvat. Tervän kokonaiskuvan saaminen jatkossakin edellyttää vahvaa teoreettista ja empiiristä hallintaa.

LÄHTEET

- Aittola, T., Jokinen, K. & Laine, K. 1994. Nuoret, koulu ja uudet oppimisympäristöt. *Kasvatus* 5, 472—482.
- Aittola, T., Erämies, T., Jauhiainen, J., Joki, J., Lainpelto, V., Partanen, R. & Tikkanen, J. 1995. "Koulua käydään tulevaisuutta varten, vapaa-ajasta nautitaan nyt". Koulun ulkopuolisten oppimisympäristöjen tarkastelua. *Nuorisotutkimus* 3, 33—42.
- Aittola, T. & Koikkalainen, R. & Vaherva, T. 1997. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Esitutkimusraportti. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Antikainen, A. 1992. *Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta*. Juva: WSOY.
- Bauman, Z. 1997. *Sosiologinen ajattelu*. Juva: WSOY.
- Beck, U. 1986. *Risikogesellschaft*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Beck, U. 1995a. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash. *Nykyajan jäljillä*. Tampere: Vastapaino, 11—83.
- Beck, U. 1995b. *Eigenes Leben – Ausflüge in die unbekante Gesellschaft, in der wir leben*. München: C.H. Beck Verlag.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1995. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Tiedonsosiologinen tutkielma. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Bocock, R. 1993. *Consumption*. London: Routledge.

- Erikson, H. E. 1980. *Identity, youth and crisis*. New York: W. W Norton.
- Fornäs, J. 1993. *Sfärernas disharmonie*. Teoksessa J. Fornäs, U. Boëthius & B. Reimer (toim.) *Ungdomar i skilda sfärer*. Stockholm: Symposion, 13—101.
- Gergen, K.J., 1991. *The saturated self: dilemmas of identity in contemporary life*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-identity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1995. *Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash. *Nykyajan jäljillä*. Tampere: Vastapaino, 83—153.
- Helenius, P. 1996. *Nuorten kulutus ja identiteetti 90-luvun Suomessa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Keskustelualoitteita 22.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. *Teemahaastattelu*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huotelin, H. 1992. *Elämäkertatutkimuksen metodologiset ratkaisut*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 46.

- Jallinoja, R. 1996. Sosiologiaa postmodernisuudesta: Zygmunt Bauman. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Tampere: Tammer-Paino Oy, 30—52.
- Jokinen, K. 1996. Kasvaminen ja oppiminen traditioiden jälkeen. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 23—48.
- Karjalainen, M. 1992. Oppikirjaksi myös elämä itse. Teoksessa T. Aittola & E. Sironen (toim.) ”Miksi piiriin?”. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja I.
- Kellner, D. 1992. Popular culture and the construction of postmodern identities. Teoksessa S. Lash & J. Friedman (toim.) Modernity and identity. Oxford: Basil Blackwell, 141—177.
- Mäki, K. & Boedeker, M. 1997. Kulutus arkista aherrusta vai iloista irrottelua. Sarja keskustelua ja raportteja 4. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja.
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. 2. painos. London: Sage.
- Siurala, L. 1994. Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 3.
- Suurpää, L. & Aaltojärvi, P. 1996. Näinkö nuoret? Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 7—19.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Tampere: Vastapaino.

Ziehe, T. 1992. Nuoriso kulttuurisessa modernisaatiossa. Teoksessa T. Aitola & E. Sironen (toim.) "Miksi piiriin?". Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja I.

IDENTITEETTI JA UUSI AJANKUVA

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO (Aittolaa ym. 1997 mukailleen)

I Oma elämäntilanne

- mitä voisit kertoa siitä, kuka olet ja mitä teet
- mitkä asiat elämässä ovat sinulle tärkeitä tällä hetkellä

II Koulu

- mitä haluat kertoa omasta koulunkäynnistäsi ja suhteestasi kouluun
- mitä koulu merkitsee sinulle
- mikä koulussa on ikävintä, miten sitä pitäisi muuttaa
- mikä koulussa on positiivista
- mitä "välineitä" näet koulun sinulle antavan

III Työ

- mitä voit kertoa tähänastisista töistäsi ja työn merkityksestä sinun elämässäsi
- mitä arvelet työn sinulle tulevaisuudessa merkitsevän
- millaista työtä tahtoisit tulevaisuudessa tehdä, miksi
- miten koulu valmistaa työelämää varten
- mistä lähteistä saat "vinkkejä" ja opastusta tulevaa ammattiasi koskeviin kysymyksiin

IV Vapaa-aika

- mitä yleensä teet vapaa-aikanasi (perhe, harrastukset, kuluttaminen, media)
- osallistutko joidenkin seurojen tai järjestöjen toimintaan
- mitä harrastukset merkitsevät sinulle (omat rajat, elämykset, taidot)
- onko sinulla mielestäsi riittävästi harrastuksia

V Mediat

- millä tavoin seuraat televisiota, radiota tai muita tiedotusvälineitä (televisio, radio, elokuvat, ajankohtais- ja opetusohjelmat)
- mitä tärkeää mediat sinulle antavat (mikä merkitys medioilla sinun elämässäsi on)
- miten paljon käytät uutta tietotekniikkaa (tietokoneet, internet)

VI Perhe ja kaverit

- mitä voit kertoa läheisistä ihmissuhteistasi (arkielämän taso)
- mitä teet läheistesi kanssa (elämänhallinta, maailmankuva)
- merkittävät elämäntapahtumat ihmissuhteissa
- mitä läheisesi antavat sinulle

VII Identiteetti ja yhteiskunta

- mitä voit kertoa siitä, kuka todella koet olevasi ja kuka pohjimmiltasi olet
- mitkä asiat ovat vaikuttaneet eniten siihen, millainen sinusta on kasvanut
- voisitko kuvailla jotenkin tätä yhteiskuntaa, jossa elät (miten se rajoittaa tai hankaloittaa elämääsi, mitä mahdollisuuksia se antaa)
- mitä unelmia tai pelkoja sinulla on

Tutkielman tekijä
Tarvainen, Tom Kristian

Tutkielman nimi

Nuorten identiteetti ja uusi ajankuva

Tutkielman laji (pro gradu/laudatur)	Aika	Sivumäärä
Pro gradu –työ	1998	68

Asiasanat (hakusanat)
Yhteiskunnallinen murros, uusi ajankuva, nuorten identiteetti, elämänalueet

Säilytyspaikka
Kasvatustieteen laitos, Jyväskylän yliopiston kirjasto

Tiivistelmä – Abstract

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella yhteiskunnallisen modernisaatioprosessin ja nuorten identiteetin (identiteettien) välistä suhdetta. Tutkimustehtäväksi täsmentyi kysymys, mitä haasteita yhteiskunnallinen murros identiteettiään rakentavalle nuorelle avaa. Laaja ja haasteellinen tutkimustehtävä edellytti aiheen monisuuntaista tarkastelua. Erilaisilla yhteiskuntateorioilla hahmotettiin "uutta ajankuvaa". Identiteetti nähtiin nimenomaan suhteessa esitettyyn yhteiskunnalliseen perspektiiviin. Yksilön ja yhteiskunnan välittäväksi puolaksi tai rakenteeksi tutkimuksessa otettiin nuorten elämänalueet, joiden kautta nuoret tämän yhteiskunnan kohtaavat.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli jyvaskyläläisen yläasteen kaksitoista oppilasta (6 tyttöä ja 6 poikaa), jotka tulivat valituiksi satunnaisotannalla. Tutkimusaineisto kerättiin käyttämällä teemahaastattelua. Näin siksi, koska haluttiin päästä käsiksi nuorten kokemuksiin, ajatuksiin ja käsityksiin heidän elämäänsä koskevista kysymyksistä ja saada nuorten ääni esiin ilmaisultaan rikkaana ja monipuolisena. Kun nuori ilmaisee itseään sanoin, ilmaisee hän samalla identiteettiään ja kertoo myös siitä yhteiskunnasta, jossa hän elää.

Tutkimuksen tulokset kertoivat identiteettityön haasteellisuudesta yhteiskunnallisessa murroksessa. Nuorten on kyettävä kuuntelemaan omaa ääntään ja tahtoaan lukuisten mallien yhteiskunnassa. Nuorten on myös löydettävä heille itselleen olennaiset elämänsisällöt ja tehtävä niiden välillä arvotuksia. On muodostettava monikerroksinen identiteetti tai identiteettejä.

On siedettävä ulkoisia epävarmuuksia ja vaihtuvuuksia ja lopulta tullava toimeen oman refleksiivisen identiteettinsä kanssa. Yhteiskunnassa vallitseva uusi elämisen tapa velvoittaa ihmisen sopeutumaan. Tässä toimintojen mukauttamisessa ja kantojen tarkasteluissa myös identiteetit tulevat uudelleenarvioinnin ja jatkuvan muuttuvuuden piiriin. Usein toistettu ajatus ihmisen keskeneräisyydestä näyttää pätevän myös identiteettien osalta.

Työni ohjaajana on toiminut: apulaisprofessori Jouko Huttunen

Katsaus tarkastettu:

Jyväskylässä ____ / ____ 19____

Tarkastajan allekirjoitus